

**O
K·N
O**

12

storočí

kultúrno-historická príloha
katalógu ORA ET ARS SKALKA 2012

OK
NO

12

STOROČÍ
kresťanstva
v strednej Európe

kultúrno-historická príloha katalógu

5. ročníka medzinárodného
výtvarno-literárneho sympózia

ORA ET ARS - SKALKA 2012

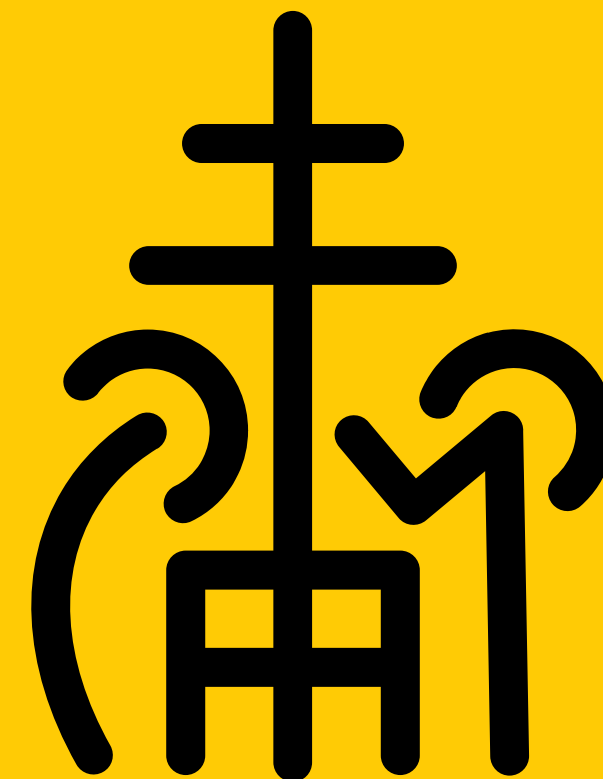
Zostavil: Igor Zmeták

Obsah

Obsah:

1.	str. 4
Úvodom Mons. Viliam Judák nitriansky biskup	
2.	str. 5
Slovo zostavovateľa Igor Zmeták	
3.	str. 6
Byzantská misia vo svetle archeologických nálezov veľkomoravského obdobia Eva Mikulová	
4.	str. 12
Najstaršie legendy, mýty, postavy a naša kultúrna identita Igor Zmeták	
5.	str. 18
Svätý Vojtěch a Ostrihom Kovács Eszter	
6.	str. 22
Sedmopočetníci a Ochrid Peter Martinák	
7.	str. 30
Hlaholské a cyrilské pamiatky v zbierkach Archívu literatúry a umenia Magdaléna Brincková	
8.	str. 34
Obraz křesťanské filozofie v dílech kroměřížské arcibiskupské zámecké knihovny Cyril Měsíc	
9.	str. 42
Teória a prax hungaroslovakológie pri výskume dejín 9. – 11. storočia István Käfer	
.	str. 46
Maurova legenda o sv. Svoradovi a sv. Benediktovi Prerozprával: Igor Zmeták	

863–2013

**CYRIL
METODSKÉ
JUBILEUM**

**1150. VÝROČIE
PRÍCHODU
SOLÚNSKYCH
BRATOV
NA NAŠE
ÚZEMIE**

Úvodom

Európa svojou históriou a bohatým duchovným dedičstvom má svoje výnimočné a nezastupiteľné miesto medzi inými svetadielmi.

Kresťanstvo tu previedlo mohutný integračný proces, na konci ktorého stálo kresťansko-humanistické smerovanie národov. Kresťanstvo sa stalo tmelom, ktorý spájal rôzne kmene i národy do väčších celkov a zabezpečovalo nové formy existencie nielen v lokálnych, ale aj v širších medzinárodných súvislostiach.

Predslovanskí obyvatelia dnešného územia síce prišli do kontaktu s kresťanstvom najmä prostredníctvom obchodných a vojenských ciest. A to najmä vďaka Jantárovej ceste spájajúcej naše územie a starokresťanskú obec – patriarchát v Aquilei. Priame kontakty predslovanského obyvateľstva na našom území s kresťanstvom siahajú do druhej polovice druhého storočia do čias rímskeho cisára Marka Aurélia. Po vlne sťahovania a príchode starých Slovákov na naše územie na prelome 5. a 6. storočia nemáme nijaké konkrétne doklady na systematickú trvalejšiu kristianizáciu, aj keď nemožno vylúčiť pôsobenie iro-škótskych misionárov a tiež gréckych misionárov. Organizovaná kristianizačná činnosť sa výrazne prejavuje koncom 8. storočia, najmä v druhej polovici, keď v juhonemeckej oblasti už jestvovala ustálená cirkevná organizácia a po porážke Avarov boli tu nové možnosti evanjelizačnej činnosti.

Najvýznamnejšia udalosť, ktorá je spätá s našimi národnými a kresťanskými dejinami, je nesporne historická chvíľa, keď prišli na naše územie solúnski bratia: Konštantín a Metod.

Je pre nás už nepochybným znakom, že význam i zmysel kresťanstva si už dávno naši predkovia zhrnuli do pojmu „dedičstvo otcov“, čiže do *cyrilo-metodského kultu*, ktorý nikdy neprestal pôsobiť v našich dejinách, ale tu žil a účinkoval ako živá sila viery, udržiavajúca nás v ťažkých časoch našich dejinných osudov.

Od čias, čo byzantskí misionári, sv. Konštantín (Cyril) a sv. Metod, pre nás všeobecne známi ako *Apoštolí Slovanov*, pripútali našich predkov v Moravskej ríši ku kresťanskému Rímu a tým aj k západnej kultúrno-náboženskej orientácii, stala sa cyrilo-metodská idea po celé naše dejiny druhou prirodzenosťou slovenského života. Stopy cyrilo-metodstva v našich dejinách upevňovali nás nielen v jednote s Rímom, ale prehlbovali aj naše vedomie s vlastnými dejinnými osudmi. Preto tieto hodnoty zostávajú pre Slovanov a pre náš národ prameňom obnovy tých duchovných síl, ktoré nás udržali pri živote a pri viere po celé tisícročie.

Na bohatú cyrilo-metodskú misiu nadväzuje pôsobenie benediktínov-eremitov sv. Svorada-Andreja a Beňadika.

Preto nachádzame túto tradíciu, napriek nepriazni doby, v mnohých liturgických textoch na našom území už v 13. a 14. storočí a potom nepretržitý rad literárnych a historických diel až po naše časy.

Nielen naši predkovia, ale aj tí, ktorí sa hlásili k tejto hodnote, po celé stáročia nemohli totiž odolať ponuke, o ktorej hovorí Konštantín v *Proglase*: „Bo slepým oni sľúbili, že uvidia, a hluchí, ajhľa, Slovo Písma počujú, lebo je Boha poznať totiž potrebné. A preto čujte, čujte toto, Sloveni: dar tento drahý vám Boh z lásky daroval... I horiacemu ohňu navždy uniknúť, počujte, čo vám vlastný rozum hovorí, počujte všetci, celý národ slovenský, počujte Slovo, od Boha vám zoslané, Slovo, čo hladné ľudské duše nakrmi.“

Vytrhnúť Krista a kresťanstvo z dejín Slovákov by znamenalo negovať a falšovať slovenské dejiny. Kresťanská viera sprevádzala Slovákov celými dejinami. Kým väčšie národy zmizli z mapy sveta, práve tieto hodnoty, ktoré uživovali u našich predkov solúnski bratia, zachránili malý slovenský národ pred zánikom a pred vymretím počas rôznych ťažkých období vojen, hladu a útľaku.

Dnes, keď sa usilujeme o čestné miesto Slovenska a Slovákov vo veľkej rodine európskych národov, robíme tak vo vedomí, že duch kresťanstva ešte ani dnes neopustil tento kúsok slovenskej zeme, ale robíme to najmä v úsilí, aby tu aj naďalej ostal a aby sa jeho pomocou podarilo odstrániť deficit mravných zásad, ktorý zaplavuje aj náš slovenský svet. Ved' na toto teritórium ako na počiatky našich kultúrnych dejín sa viažu také vrcholné kresťanské snaženia, ktoré je užitočné mať stále na pamäti.

Preto návrat k vlastným koreňom znamená uviesť do života vzácne hodnoty, ktoré sa prejavujú aj v úcte k človeku a k jeho najhlbším hodnotám. Preto je veľmi vhodné, že na začiatku Jubilejného cyrilo-metodského roka, ktorý pripomína 1150. výročie príchodu solúnskej misie na naše územie – 5. ročník sympózia ORA ET ARS SKALKKA 2012 sa nesie v znamení *12 storočí kresťanstva v strednej Európe*.

Kiež nám sv. Cyril-Konštantín a sv. Metod i naši svätí pustovníci Svorad a Beňadik – muži silní vo viere, nádeji a láske, ktorí hlásali Božiu spásu a jeho pokoj, a tak začali budovať civilizáciu lásky, pomáhajú svojím príkladom a orodovaním!

Mons. **Viliam Judák**, nitriansky biskup

Slovo zostavovateľa

Rok 2013 bude venovaný okrúhlemu výročiu príchodu misie sv. Konštantína-Cyrila a Metoda na územie dnešného Slovenska. Všetko to však začalo o rok skôr – v roku 862 odišlo do Konštantínopolu k byzantskému cisárovi Michalovi III. posolstvo veľkomoravských kniežat so žiadosťou o poskytnutie misionárov, ovládajúcich slovanský jazyk.

Úplné začiatky kresťanstva v tejto časti strednej Európy majú ešte starší dátum. Konštantín-Cyril a Metod prišli do oblasti, v ktorej už niekoľko desaťročí pôsobili benediktínski misionári. Ak si pripomínáme 12 storočí kresťanstva na našom území, nestačí hovoriť iba o solúnskych bratoch – sú tu ďalšie významné postavy, trochu zabudnuté, rovnako patriace do nášho kultúrneho dedičstva.

Kultúrno-historická časť sympózia ORA ET ARS 2012 je symbolicky nazvaná *12 storočí kresťanstva*, pretože jej cieľom je otvoriť dialóg o procesoch objavovania, prijímania a formovania kresťanskej kultúry v slovanskom, veľkomoravskom a uhorskom kontexte.

Skalka pri Trenčíne je miesto, kde nachádzame stopy predkresťanského osídlenia, koexistenciu slovanskej i kresťanskej kultúry, prvky východného pustovníctva spolu so západoeurópskymi benediktínskymi tradíciami, tu možno pochopiť, ako naši predkovia budovali Uhorské kráľovstvo na kresťanských, nie etnických princípoch.

Otvorenie takéhoto dialógu nie je iba o kultúrnom dedičstve, je to rovnako o súčasnosti, o vnímaní nášho miesta v strednej Európe.

Igor Zmeták

Eva Mikulová

Byzantská misia vo svetle archeologických nálezov veľkomoravského obdobia

V roku 2013 uplynie 1150 rokov od príchodu solúnskych bratov Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. S blížiacim sa výročím si bude početná obec fanúšikov histórie čoraz častejšie pripomínať význam byzantskej misie ako jeden z pilierov našich dejín, určujúcich budúci vývoj spoločnosti. Odborná i laická verejnosť bude hodnotiť známe fakty, ale aj nové poznatky o dávných udalostiach, ktoré na prahu stredoveku rozhodujúcou mierou ovplyvnili duchovný, spoločenský, politický či kultúrny život našich predkov. Tento príspevok je zameraný na archeologické nálezy, ktoré možno spojiť s pôsobením byzantskej misie na našom území, čo znamená, že jej odkaz je zakódovaný nielen v duchovnom dedičstve, ale tiež v materiálnej kultúre. Priblížme si, aké udalosti tomu predchádzali.

V roku 846 sa kráľ Východofranskej ríše Ľudovít Nemec pokúsil urovnať búrlivú situáciu s nepoddajnými moravskými Slovanmi tak, že zosadil ich vládcu Mojmíra a na jeho miesto dosadil jeho synovca Rastislava, dúfajúc v jeho poslušnosť. Krehké prímerie však nemalo dlhé trvanie a po pár rokoch vyústilo do viacerých otvorených vojenských konfliktov. Neskôr sa Rastislav dokonca zaplietol do vnútorných dynastických rozbrojov v rámci Franskej ríše medzi panovníkom Ľudovítom a jeho synom Karolmanom, správcom Východnej marky. Spojil sa s Karolmanom a v roku 861 mu pomohol ovládnuť veľkú časť otcovej ríše. Hoci sa syn s otcom v nasledujúcom roku zmierili, Rastislav už mal pevne vybudovanú pozíciu silného súpera a nebezpečného suseda Franskej ríše. Bol si však vedomý, že nezávislosť si udrží jedine v spojení s mocným strategickým partnerom a za predpokladu, že sa vymaní spod vplyvu franského kléru a vytvorí lojálnu cirkevnú organizáciu. Najskôr sa obrátil na pápeža Mikuláša I. s prosbou o vyslanie učiteľov. Keďže pápežská kúria jeho žiadosti z politických dôvodov nevyhovela, ďalšiu adresu našiel byzantskému cisárovi Michalovi III. a tentokrát bol úspešný. Michal III. vyslal na Veľkú Moravu bratov, pochádzajúcich z macedónskeho Solúna (dnešné Thessaloníki na severe Grécka) – Konštantína a Metoda. Na Rastislavovom dvore ich v roku 863 privítali s veľkou úctou. Takto sa začala éra kultúrneho povznesenia krajiny a budovania domácej cirkevnej organizácie. Bratia pochádzali z urodzenej rodiny vojenského veliteľa, starší Metod pracoval pôvodne ako vyšší úradník, zrejme v oblasti obývanej slovanským obyvateľstvom, neskôr vstúpil do kláštora a stal sa mníchom. Mladší Konštantín, zvaný Filozof, študoval na cisárskej univerzite v Konštantínopole. Podobne ako jeho brat, aj on mal byť úradníkom štátnej

správy. Táto práca mu ale nevyhovovala, napokon sa stal učiteľom filozofie na cisárskej univerzite. Obaja súrodenci boli vzdelaní, s diplomatickými skúsenosťami (len krátko pred odchodom na Veľkú Moravu sa vrátili z cisárskej misie u Chazarov), dôležitým dôvodom ich výberu bol fakt, že hovorili slovanským jazykom. Treba pripomenúť, že Konštantín a Metod neprišli šíriť kresťanstvo na Veľkú Moravu ako do pohanskej zeme, christianizácia krajiny prebiehala už dlhšiu dobu. V legende *Život Konštantína* sa píše, že v dobe príchodu učených byzantských bratov na Moravu tu pôsobili latinskí kňazi so svojimi žiakmi. V *Spise o obrátení Bavorov a Korutánov* sa zase uvádza, že arcibiskup Adalráam vysvätil Pribinovi kostol na jeho majetku zvanom Nitrava. Predpokladá sa, že to bolo okolo roku 828. Na našom území teda už boli spoľahlivo položené základy kresťanskej cirkevnej organizácie. Zaslúžili sa o to západné franské misie, predovšetkým bavorského pôvodu, podriadené salzburskému arcibiskupovi, pravdepodobná bola i prítomnosť iroškótskych misionárov, ktorí už od 6. storočia prinášali z Britských ostrovov do Európy osobitnú formu kresťanstva spolu s typickým umeleckým prejavom. Úlohou solúnskych bratov, ako sme spomenuli, nebolo šíriť kresťanstvo ako také, ale vytvoriť protiváhu bavorskému kléru (ktorý ruka v ruke s konštituovaním cirkvi upevňoval mocenský vplyv Franskej ríše) tým, že vychovávajú domáce duchovenstvo. Ich cieľom bolo preložiť významné náboženské i civilné diela do staroslovienčiny, vyučovať slovanský jazyk slovom a písmom (hlaholiku stihol Konštantín vytvoriť ešte pred odchodom na Moravu), aby sa dôležité texty rozšírili medzi obyvateľstvo v reči, ktorej rozumie. Je nepochybné, že sprievod, ktorý pôsobil na Morave spolu s Konštantínom a Metodom necelé štyri roky, tvorili okrem duchovných a vzdelancov aj umelci, remeselníci či stavitelia. Dôkazy o tom nám poskytujú archeologické nálezy a architektonické pamiatky.

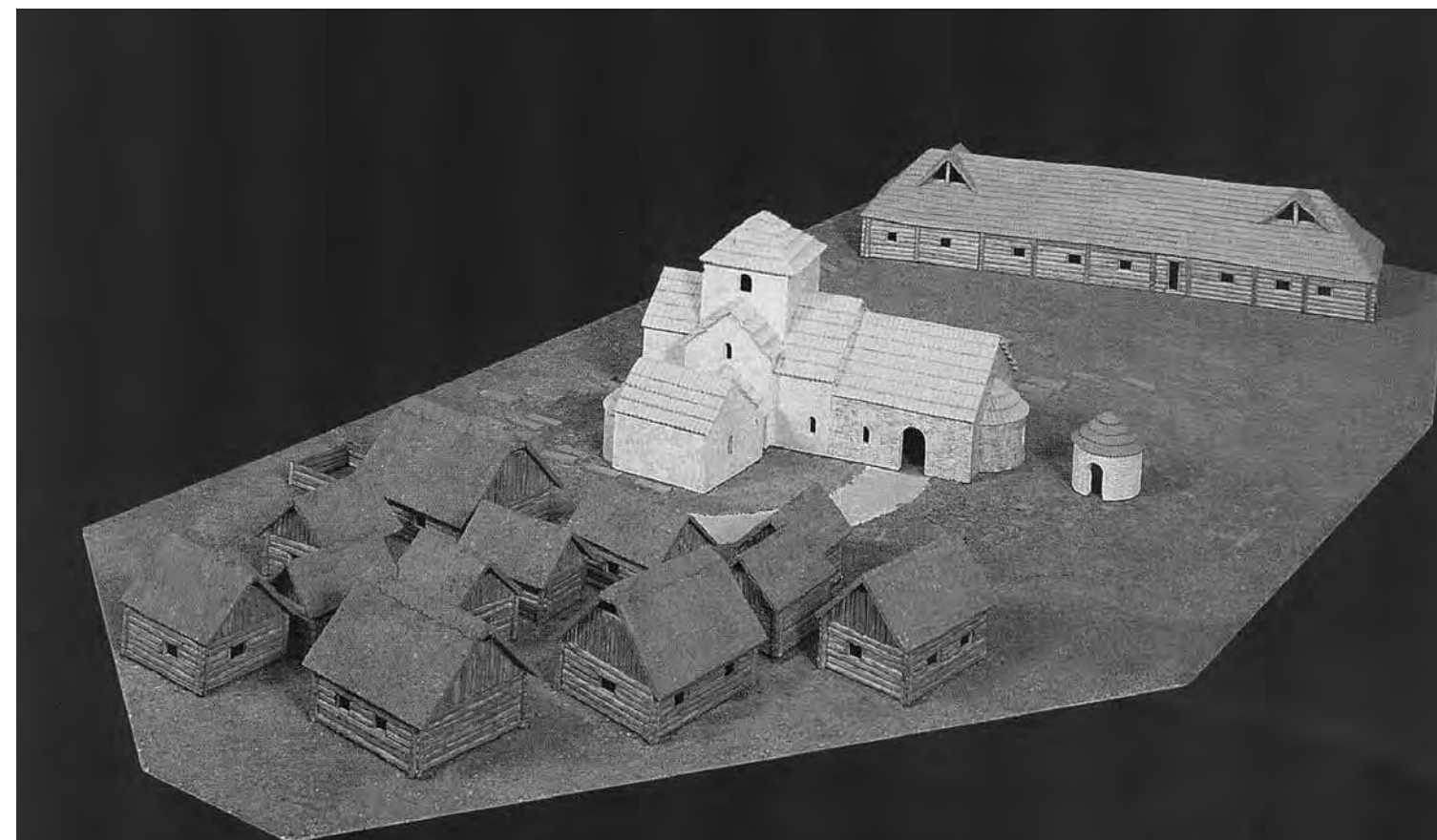
Priama súvislosť s upevňujúcim sa kresťanstvom na strednom Dunaji je zjavná v rozvoji cirkevnej architektúry v druhej polovici 9. storočia. K starším kostolíkmi, ktoré vznikli ešte v jeho prvej polovici za pôsobenia západných misií (Modrá u Velehradu, Sady pri Uherskom Hradišti, Mikulčice), pribudli ďalšie, priamo či nepriamo poznačené byzantským stavitelstvom. Výrazný vplyv vo sfére stavitelstva sa šíril do strednej Európy z adriatickej oblasti, ktorá bola sama ovplyvňovaná Byzantskou ríšou. Prejavuje sa najmä stavbami centrálného pôdorysu, v architektonických prvkoch členením vonkajších a vnútorných múrov antami. Určiť presný pôvod architektúry tohto obdobia je však obtiažne. Dlhú dobu sa napríklad predpokladalo, že veľkomoravské sakrálne stavby boli výlučne drevené, bez použitia kameňa ako stavebného materiálu. Neskôr archeologické výskumy odkryli dostatok dokladov o existencii kamenných objektov, problém s datovaním a definovaním pôvodu však pretrváva. Dôvodom je, že vo väčšine prípadov sa do súčasnosti zachovali

len podzemné základové murivá stavieb, ba často len ryhy, ktoré po nich zostali. Opracovaný kameň ako stavebný materiál bol totiž bez zbytočnej námahy pripravený na ďalšie použitie, preto ľudia staré murivá často bezo zvyšku rozobrali a využili pri svojich aktuálnych stavebných aktivitách. Iné stavby padli za obeť požiarom, živelným pohromám či vojenským konfliktom. Poznáme len málo objektov, kde sa zachovali aj časti nadzemných múrov s architektonickými prvkami, resp. detailmi, ktoré by pomohli určiť ich provenienciu. Okrem toho architektúra, na rozdiel od predmetov, ktoré pomerne rýchlo podliehali „módny“ zmenám, pretrvávala v rovnakej podobe omnoho dlhšiu dobu, čo taktiež sťažuje časové zaradenie. Najspoľahlivejším spôsobom datovania je vyhodnotenie celkovej nálebovej situácie okolia predmetnej stavby. V prípade sakrálnych objektov ide o datovanie podľa inventára v hrobch obkolesujúcich kostolíky vo včasnem stredoveku. V odbornej literatúre sa dlhodobo vedú polemiky ohľadom stanovenia pôvodu cirkevných stavieb na základe ich dispozičného riešenia. Zväčša sa prijíma názor, že pôdorysne jednoduché pravouhlé stavby s pravouhlým sanktuáriom majú predlohy v západnej architektúre a spájajú sa s pôsobením bavorských a iroškótskych misií (sprievodné nálezy z okolitých hrobov nesú znaky karolínskeho, príp. inzulárneho umeleckého štýlu). Takto bol interpretovaný napr. kostolík v Modrej u Velehradu na Morave, datovaný

do prvej polovice 9. storočia (*Cibulka 1958*). Na druhej strane, pôvod stavieb kruhového pôdorysu – rotúnd – sa najčastejšie hľadá v oblastiach juhovýchodnej Európy. Je to však veľmi zjednodušený pohľad na problematiku architektúry veľkomoravského obdobia a na tomto mieste nie je priestor obsiahnuť ju rozoberať. Do priamej súvislosti so stavitelmi, ktorí prišli na Moravu v sprievode Konštantína a Metoda, sa v literatúre kládajú napr. kostol, odkrytý v polohe Špitálky v Starom Meste pri Uherskom Hradišti, so štyrmi piliermi vo vnútri lode, na ktorých sa predpokladá pôvodné zastrešenie kupolou, ako bývalo obvyklé v súdobej Byzancii (*Pošmourný 1971; Štefanovičová 1989, 112*). Tiež je možné, že títo remeselníci vybudovali aj kaplnku s dvomi bočnými vchodmi a s apsidou tvaru kruhovej výseče, situovanú v sakrálnom komplexe v Uherskom Hradišti – Sadoch (*Galuška 1996, 29, 75*). Do úvahy prichádza i kostol s tromi apsidami v tvare trojlístka, objavený na Devíne (*Štefanovičová 1989, 119 – 120*), v interiéri ktorého sa podarilo zachrániť fragmenty omietky. Podľa ich rekonštrukcie vieme, že chrám bol vyzdobený farebnými freskami s figurálnymi motívmi (*Plachá – Hlavicová – Keller 1991, 122*). Podobná architektúra bola v 9. storočí hojne rozšírená v Macedónii, domovine Konštantína a Metoda. Okrem toho datovanie okolitého pohrebiska korešponduje s dobou ich pôsobenia na Veľkej Morave. Ďalšie na Slovensku objavené veľkomoravské kostoly

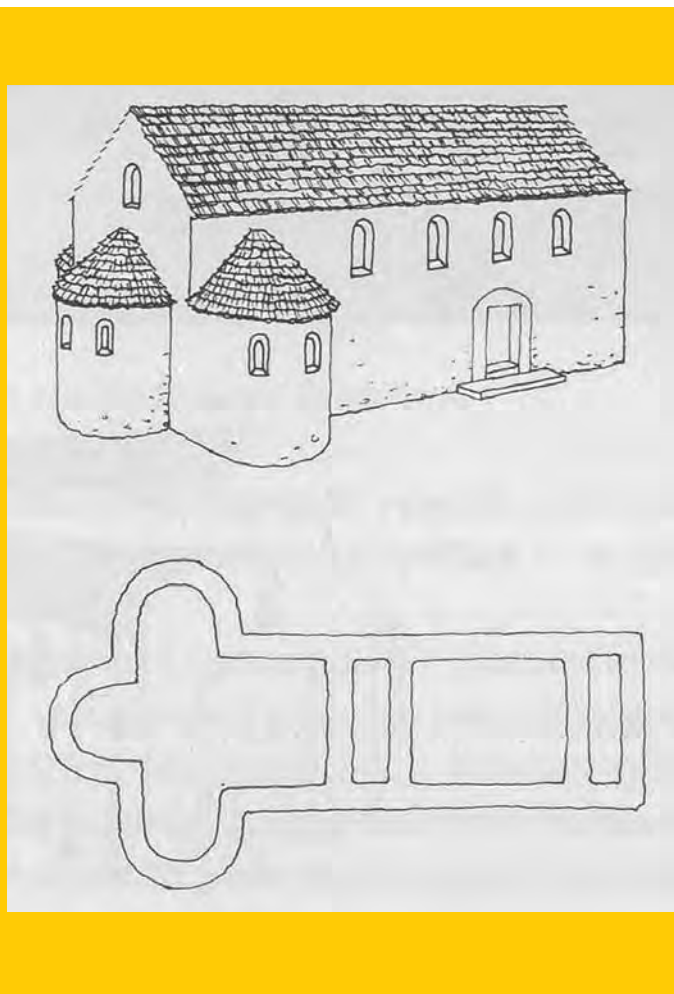
Obr. 1

Rekonštrukcia vzhľadu cirkevného komplexu v Uherskom Hradišti – Sadoch podľa J. Pošmourného (*Galuška 1996, obr. 19 dole*)

(na Bratislavskom hrade či v Ducovom pri Piešťanoch) jestvovali už okolo polovice 9. storočia, ich architektúra nesie znaky svedčiace o prenikaní vplyvov z dalmátskej oblasti (Štefanovičová 1989, 116). Hypoteticky možno do okruhu cirkevných stavieb, ktoré vznikli pod vplyvom prítomnosti byzantského kléru, zaradiť i kostol z polohy Chochel v Skalke nad Váhom, pretože po zrevidovaní výsledkov archeologických výskumov sa posúva datovanie jeho vzniku do druhej polovice 9. storočia (Hanuliak 1999; Hanuliak 2001, s. 163 – 164). V sprievode solúnskych vierozvestov, ktorí na Veľkej

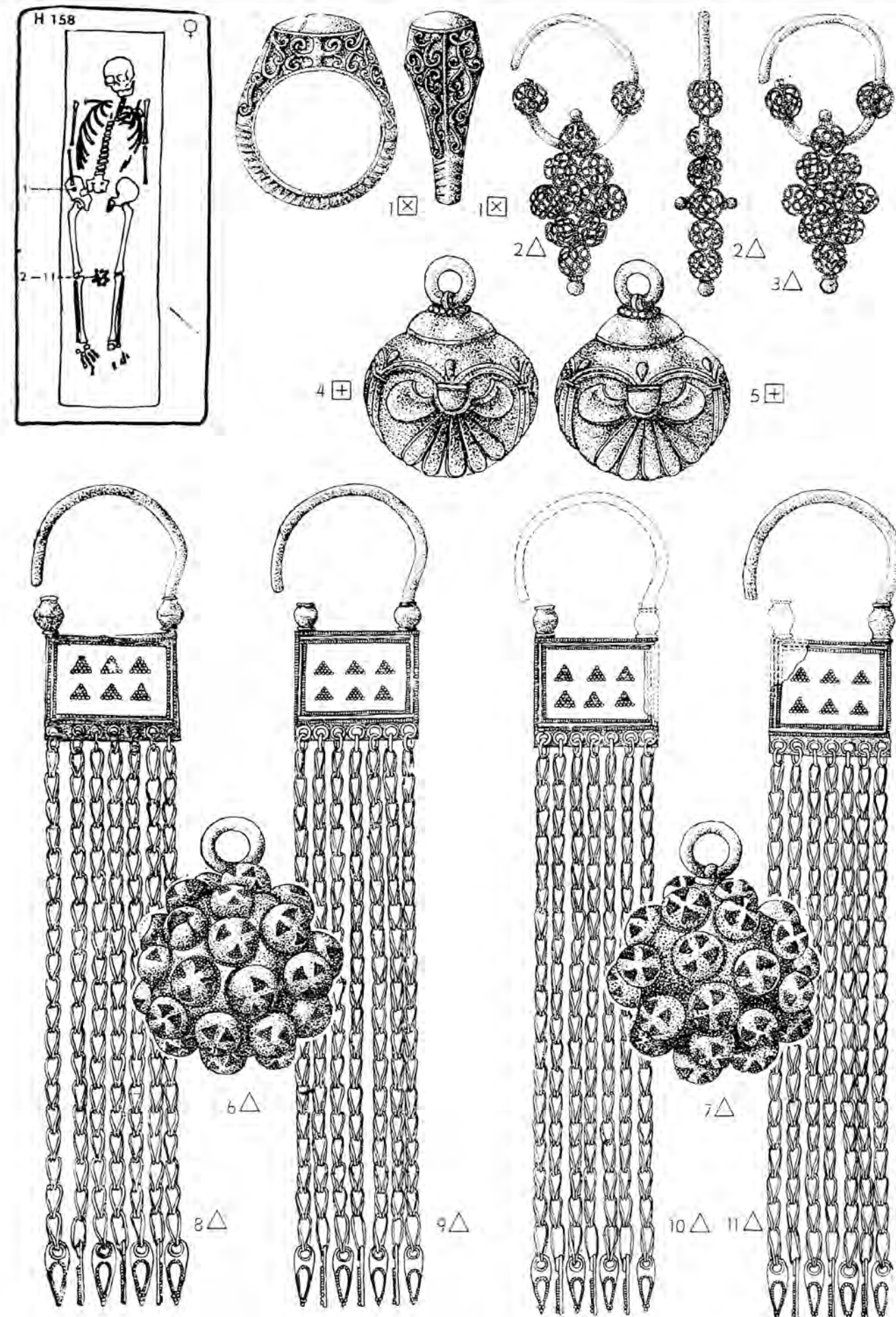
Obr. 2
Devín – pôdorys kostola a jeho rekonštrukcia
(Štefanovičová 1989, 118)

Morave pôsobili približne štyridsať mesiacov, boli celkom iste remeselníci a umeleckí remeselníci, ktorí priniesli so sebou byzantské výrobné techniky či inšpirácie a aplikovali ich priamo na mieste. Pravdepodobne však svoju produkciu prispôbili vkusu domácich odberateľov, preto býva náročné určiť pôvod jednotlivých artefaktov. Zaujímavá je tiež absencia priamych byzantských importov alebo mincí v archeologickom nálezovom fonde tohto obdobia (jedna minca

s razbou cisára Michala III. sa našla v hrobe pri kostole č. 3 v Mikulčiciach). Tiež je treba pripomenúť, že byzantské vplyvy, prejavujúce sa v umeleckom remesle, sa do stredného Podunajska dostávali dávno pred príchodom Konštantína a Metoda. Už v období avarských nájazdov do Byzancie, kde veľkú časť vojska tvorili podmanení Slovania, sa obe etniká stretávali s vyspelou byzantskou kultúrou a mnoho výrobkov si so sebou odnášali ako vojnovú korisť. Okrem toho Byzantská ríša platila Avarom tribút – poplatok za udržiavanie prímeria – ktorý bol vo forme peňazí i cenných predmetov. Dokonca ani po porážke Avarov pri Konštantínopoli v roku 626 príliv mincí a zlata do Karpatskej kotliny neustal, len sa zmenila jeho forma. Namiesto koristníckych výprav nastúpil obchod a zrejme aj priame pôsobenie byzantských remeselníkov na teritóriu avarského kaganátu (ktorého súčasťou boli južné regióny Slovenska), čo dosvedčujú nálezy výrobných zariadení s polotovarmi i hotovými výrobkami z viacerých lokalít. Byzantskí majstri na objednávku zhotovovali šperky a umelecko-remeselné predmety pre vzťahujúcu sa miestnu nobilitu, ktorá túžila po podobnom luxuse, aký poznala z vyspelej Byzancie. Z tohto obdobia pochádza známy nález pokladu byzantského kovotepca, resp. kupca zo Zemianskeho Vrbovca na južnom Slovensku. V 8. storočí sa prísun byzantských importov do Karpatskej kotliny zredukoval, zrejme v dôsledku vzniku Bulharskej ríše koncom 7. storočia, ktorá vytvorila medzi stredným Podunajskom a Byzanciou teritoriálnu bariéru. Byzantské umelecko-remeselné vplyvy tu však naďalej pretrvávali, evidentné sú na liatych avarských kovaniach z 8. storočia, známych je tiež viacero priamych importov (Štefanovičová 1995, 88).

Rozpoznať v archeologickom inventári nálezy, ktoré je možné považovať za výrobky, vyhotovené remeselníkmi z družiny Konštantína a Metoda, resp. ich domácimi žiakmi, nie je jednoduché. Všeobecne sa akceptuje názor, že nimi boli šperky, v minulosti nazývané „byzantsko-orientálne“. V súčasnosti sa však viac používa termín „veligradský typ šperku“, podľa jeho výskytu na centrálnych veľkomoravských hradiškách, medzi ktoré patrí i Staré Město – Velehrad, starosloviensky Veligrad. Ide o súbor honosných šperkov, vyrobených prevažne zo zlata, elektrónu (zliatiny zlata a striebra), resp. pozláteného striebra technikami jemného filigránu a granulácie, ktoré sa našli v bohato vybavených hrobch na významných veľkomoravských lokalitách. Patria sem rôzne druhy náušnic (hrozičkové, bubienkové, lunulové, košíčkové, so stípkovým záveskom či viacerými retiazkovými záveskami), prstene s butónmi a tepané gombíky. Ako už pomenovanie napovedá, pôvod týchto ozdôb sa hľadá v Byzancii,

Obr. 3
Rôzne typy tzv. veligradského šperku (náušnice, gombíky, prsteň)
z hrobu 158 na pohrebisku v Břeclavi – Pohansku
(Kalousek 1971, 104, obr. 158)

prípadne v Oriente. V počiatkoch výskumu veľkomoravských hradísk sa tieto šperky považovali dokonca za importy z Byzancie, resp. z dielni pracujúcich na okraji ríše v duchu antických, byzantských a orientálnych tradícií, pretože sa nepredpokladala natoľko vyspelá remeselná výroba na území Veľkej Moravy. Za typický rys byzantskej proveniencie sa pritom považovala výzdoba predmetov technikou hrubšej granulácie, kým oveľa jemnejšia, tzv. maková granulácia sa pripisovala orientálnemu pôvodu. Neskôr sa archeológom podarilo odкрыť remeselnícke objekty a iné nálezy, dokladajúce zlatnícku výrobu v areáli veľkomoravských hradísk (téglíky na zlievanie drahých kovov, klenotnícke kladivká, kliešte, odlievacie formy, ústrižky zlatého plechu, kvapky zlata atď.). Postupne sa zaužíval názor, že veligradské šperky zhotovovali majstri klenotníci, ktorí boli súčasťou sprievodu, nasledujúceho cirkevnú delegáciu Konštantína a Metoda. Takéto vysvetlenie by čiastočne korešpondovalo aj s datovaním spomínaných šperkov – rámcovo ide o obdobie poslednej tretiny 9. storočia až prvú polovicu 10. storočia, nové poznatky dokonca posúvajú datovanie väčšiny typov veligradského šperku do druhej polovice 9. storočia (Pavlovičová 1995; Galuška 1996; Mikulová 1999). Problémom je ale skutočnosť, že vo vlastnom súvekom byzantskom umení nenachádzame žiadne priame analógie veľkomoravských ozdôb. Hoci techniky filigránu a granulácie sa tu aplikovali bežne, nepoznáme žiadny prípad náušnice z byzantského prostredia, ktorá by typologicky pripomínala aspoň jeden druh veligradskej náušnice. I keď sa vyskytovali v byzantskom kultúrnom okruhu náušnice košíčkové a lunulového typu, svojim celkovým prevedením sú celkom odlišné, navyac, väčšina z nich sa datuje do 6. – 7. storočia (Štefanovičová 1995, 89). Ďalším sporným bodom je fakt, že solúnski bratia prišli na Rastislavov dvor v roku 863, čo by mala byť teda spodná hranica produkcie veligradských šperkov. Minimálne niekoľko jeho typov sa však na Veľkej Morave používalo už pred polovicou 9. storočia. Ako najpravdepodobnejšie vysvetlenie uvedených skutočností sa javí, že umeleckí remeselníci z byzantskej misie priniesli na Moravu nové inšpirácie a výrobné techniky, ktorými obohatili typológiu tamojšieho šperkárstva – do módy sa dostali najmä bubienkové, košíčkové náušnice, náušnice so stĺpikovým záveskom či viacerými retiazkovými záveskami, ako i niekoľko variantov dutých tepaných guľovitých gombíkov a prsteňov s butónmi, bohato dekorovaných jemnou granuláciou a filigránom. Títo klenotníci však prišli do prostredia umeleckého remesla vyspelého technicky i typologicky, takže do značnej miery prispôsobili výrobu vkusu miestnych zámožných odberateľov. Šperkárstvo sa na území naddunajských Slovanov zdokonaľovalo už od začiatku 9. storočia. Po rozvrate Avarskej ríše sa remeselníci (mnohí bezpochyby byzantského pôvodu) presunuli k novým zamestnávateľom do formujúcich sa opevnených slovanských hradísk. Tu pokračova-

li vo svojej tvorbe v duchu byzantsko-orientálnych tradícií (teória o druhej vlne avarských príst'ahovalcov zo strednej Ázie resp. exodus utečencov zo Sogdijského kniežatstva) za výdatnej asistencie západných umelecko-remeselných podnetov vyplývajúcich z permanentnej franskej prítomnosti na strednom Podunajsku v tejto dobe. Sklbenie uvedených vplyvov sa prejavuje v materiálnej náplni tzv. „blatnicko-mikulčického štýlu“ (koniec 8. až prvá tretina 9. storočia). Neskôr malo umelecké remeslo všetky predpoklady na rozvoj v prostredí ekonomicky a politicky mocnejšej ríše moravských Slovanov, až sa jeho vývoj zavřil v typologickej rozmanitosti veligradských šperkov, ktoré sú jedinečným a charakteristickým veľkomoravským produktom, reprezentujúcim kultúrnu a technickú úroveň spoločnosti. K technickej dokonalosti iste výrazne prispela priama účasť byzantských majstrov (tajomstvo výrobných technológií niektorých šperkárskych techník, napr. veľmi jemnej granulácie nie je dodnes spoľahlivo odhalené), ktorí tu, podobne ako majstri stavitelia, vyučili svojich nástupcov. Nálezy pomôcok na písanie – stilov – sú spoľahlivými dokladmi vyučovania byzantských duchovných a učiteľov na moravských i slovenských veľkomoravských lokalitách. Ide o kovové či kostené rydielka, ktorými sa rylo do voskového povrchu drevených doštičiek alebo sa používali na nanášanie farieb na pergamen (Galuška 1996, 71). Olovený krížik zdobený motívom Ukrižovaného Ježiša na jednej strane a gréckym nápisom na druhej, objavený v Uherskom Hradišti – Sadoch, sa tiež považuje za dôkaz prítomnosti byzantskej misie (Avenarius 1992, 73 – 74; Galuška 1996, 112).

Ako sme uviedli, za súčasného stavu archeologického bádania evidujeme viacero dokladov o vplyvoch byzantského kultúrneho prostredia na obsah veľkomoravskej materiálnej kultúry, ktoré možno spojiť s príchodom misie Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. Vyhodnotenie najnovších nálezov, ako i prehodnotenie starších údajov spolu s možnosťami, ktoré archeológii poskytujú moderné vedné disciplíny, prinesie určite v blízkej dobe presnejšie poznatky k tejto zaujímavej, stále však otvorenej téme.

Literatúra:

- Avenarius, A.: Byzantská kultúra v slovanskom prostredí v VI. – XII. storočí. Bratislava 1992.
- Cibulka, J.: Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu a začátky křesťanství na Moravě. Praha 1958.
- Dvorník, F.: Byzantské misie u Slovanů. Praha 1970.
- Galuška, L.: Uherské Hradiště – Sady. Křesťanské centrum říše Velkomoravské. Brno 1996.
- Hanuliak, M.: Skalka nad Váhom a jej význam v dejinách osídlenia trenčianskeho mikroregiónu, Slovenská archeológia XLVI, 1999, 309 – 331.
- Hanuliak, M.: Včasnostredoveká sakrálna stavba zo Skalky nad Váhom. In: Velká Morava mezi východem a západem. Spisy AU AV ČR Brno, 17, 2001, 155 – 168.
- Kalousek, F.: Břeclav – Pohansko. Velkomoravské pohřebiště u kostela. Brno 1971.

- Mikulová, E.: Chronológia a typológia náušnic veligradského typu. Dizertačná práca. Filozofická fakulta UK v Bratislave 1999.
- Pavlovičová, E.: K vypovedacej schopnosti gombíka u naddunajských Slovanov v 9. storočí, Slovenská archeológia XLIV, 1996, 95 – 153.
- Plachá, V. – Hlavicová, J. – Keller, I.: Slovanský Devín. Bratislava 1991.
- Pošmourný, J.: Provenience stavebního umění velkomoravských Slovanů, Zborník FF UK, Musaica XXII, 1971, 41 – 60.
- Štefanovičová, T.: Osudy starých Slovanov. Martin 1989.
- Štefanovičová, T.: Zur materiellen Kultur der donauländischen Slawen in der Beziehung zum Südosteuropa. In: Mitteldonauegebiet und Südosteuropa im frühen Mittelalter. Bratislava 1995, 87 – 103.

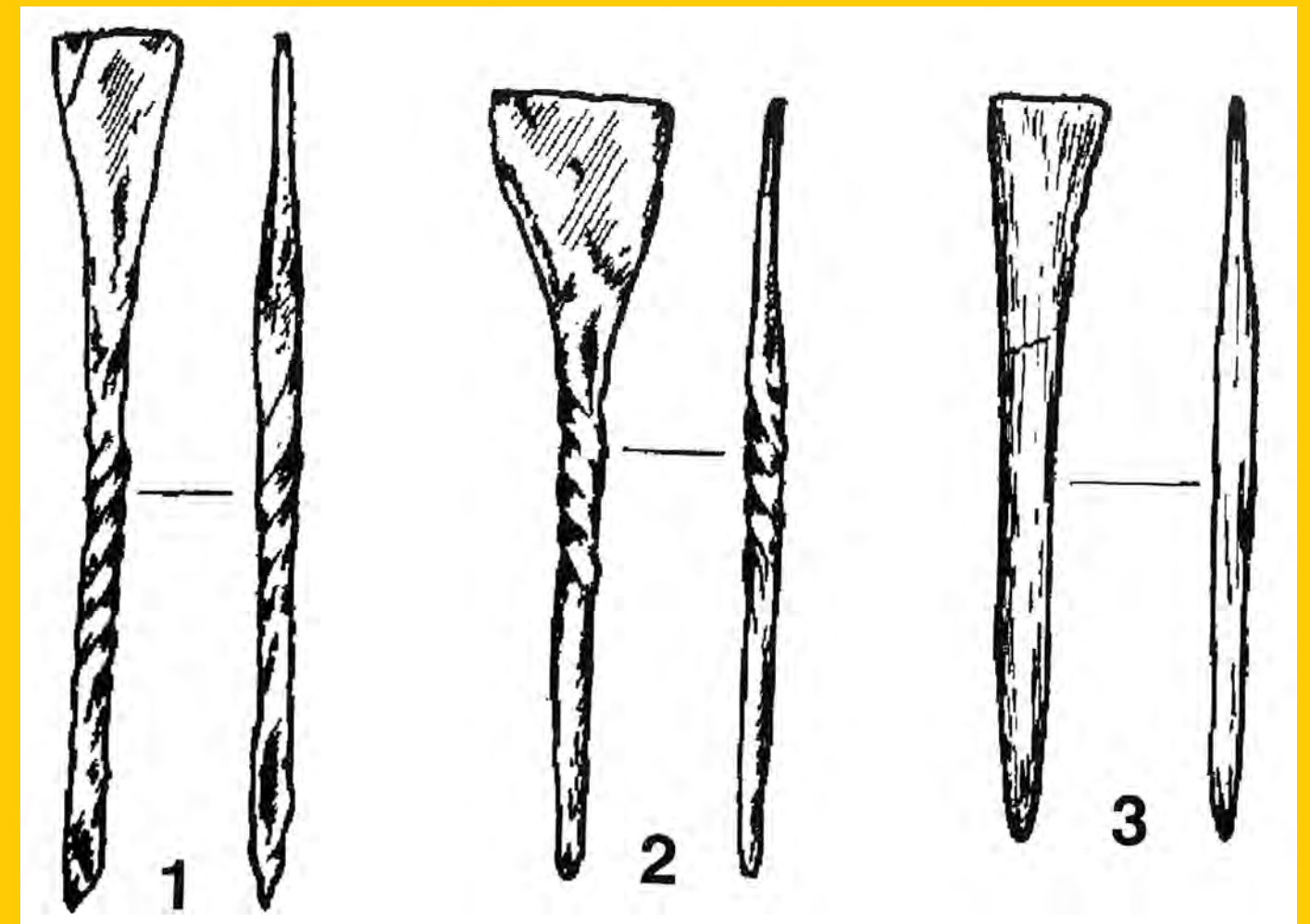
Autor:

Eva Mikulová, PhDr., (1968). V roku 1992 ukončila štúdium archeológie a histórie na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. V rokoch 1992 – 1994 pôsobila na Archeologickom ústave SAV v Nitre. Od roku 1994 je zamestnaná na Katedre archeológie Filozofickej fakulty UK v Bratislave (odborný asistent). Po materskej dovolenke od roku 2003 do roku 2011 pôsobila ako archeológ v Trenčianskom múzeu v Trenčíne. Profesne je zameraná na včasný stredovek (veľkomoravské obdobie - viacero publikovaných prác, najmä v oblasti problematiky typológie a chronológie veľkomoravského šperku).

Resumé:

Súčasťou sprievodu, ktorý vyslal na Veľkú Moravu byzantský cisár Michal III na žiadosť Rastislava, boli okrem bratov Konštantína a Metoda, viacerých klerikov slovanského pôvodu a vysokých cisárskych úradníkov, iste i umelci, remeselníci a stavitelia. Ich pôsobenie vo veľkomoravskom prostredí, trvajúce približne štyridsať mesiacov, možno postrehnúť v archeologických nálezoch a architektúre 9. storočia. Hoci neexistuje stopercentný dôkaz, určujúci jednoznačne zhotoviteľa konkrétneho predmetu či stavby, predpokladá sa, že byzantskí stavitelia sa podieľali na vybudovaní niekoľkých kostolov (napr. v Uherskom Hradišti – Sadoch alebo na Devíne). Tiež je pravdepodobné, že títo umeleckí remeselníci ovplyvnili typológiu vzácných honosných veľkomoravských šperkov, označovaných ako veligradský typ šperku. Sú to najmä náušnice, prstene a guľovité gombíky zo zlata a striebra, zdobené technikami jemnej granulácie a filigránu. Nálezy kovových a kostených stilov (pomôcok na písanie) dokladajú vyučovanie byzantských učiteľov a duchovných na veľkomoravských lokalitách.

• • •

Obr. 4
Uherské Hradiště – Sady.
Železné (1, 2) a kostený (3) stilus – náradie na písanie (Galuška 1996, 73, Obr. 40)

Igor Zmeták Najstaršie legendy, mýty, postavy a naša kultúrna identita

Kultúrna identita národa, etnika, alebo obyvateľov mesta či kraja je úzko previazaná s poznaním svojho kultúrneho dedičstva. Tam, kde je nízke, je slabý aj pocit väzby so svojím regiónom. Ľudia potom nemajú žiadnu skúsenosť, že môžu byť na niečo svoje hrdí, a vzniká pocit, že sú iba „unášaní“ veľkými – globálnymi témami. Pritom základom získania sebavedomia a vlastnej identity je vedomie lokálnej ukotvenosti. Jeho základom je záujem o to, čo sa nachádza v najbližšom okolí.

V súvislosti s blížiacim sa okrúhlym výročím byzantskej misie sv. Konštantína-Cyrila a Metoda sa upriamuje pozornosť na oslavy prijatia kresťanstva na našom území. Z pohľadu širšej verejnosti vyčnívajú títo dvaja veľikáni, a okrem nich akoby už nebolo nič podstatné. Pritom prvý známy kresťanský kostol na území Slovenska bol vysvätený približne o štyri desaťročia skôr. Proces adaptácie a začleňovania kresťanského vierovyznania do domácej kultúry bol proces dlhodobý, ktorý sa kontinuálne prelínal cez formovanie všetkých štátnych útvarov na našom území od 9. storočia – Pribinovo Nitrianske kniežatstvo, Veľkú Moravu, Uhorské kráľovstvo. Zároveň tento proces by bol nemysliteľný bez výrazných osobností, ktoré boli nositeľmi týchto kultúrnych zmien – okrem známych svätcov Konštantína-Cyrila a Metoda, kniežat Rastislava a Svätopluka to bol celý rad postáv, na ktoré sa neprávom zabúda – Pribina, Kocel, Gorazd, uhorský kráľ sv. Štefan, sv. Vojtech, a samozrejme sv. Svorad a sv. Benedikt zo Skalky a mnohí ďalší.

Pribina a benediktínske misie

Jednou z najviac opomenutých postáv lokálnej histórie je Pribina, ktorý sa ako prvý zaslúžil o pôsobenie kresťanských misionárov na našom území. Narodil sa približne okolo roku 800, v rokoch 825 – 833 bol kniežat'om¹ v Nitre (vtedajšej Nitrave). Nitrianske kniežatstvo zaberalo približne celé dnešné Slovensko, s najvýznamnejšími hradiskami a sídlami od Pobedimu a trenčianskej Skalky na západe, po Spišské Tomášovce a Čingov na východe.

Územie Nitrianskeho kniežatstva nájdeme v historických dokumentoch označované aj pod starovekým názvom Horná Panónia² a prechádzala ňou významná Jantárová cesta. Táto cesta bola prirodzenou spojnicou medzi pobrežím Baltického mora a krajinami Stredozemného mora a Orientu, ktorú radi využívali rímski, byzantskí, arabskí, franskí obchodníci. Úmerne významu kniežatstva získal Pribina aj manželku – urodzenú franskú kňažnú.

Oblasť celej Panónie bola rozdelená medzi cirkevnú pôsobnosť Salzburskej a Pasovskej diecézy a vykonávateľmi misijnej kresťanskej činnosti boli príslušníci benediktínskeho rádu. Na pozvanie kniežata Pribinu prišiel vysvätiť prvý kamenný kresťanský kostol v Nitre v roku 828 osobne salzburský arcibiskup Adalramus – tento dátum, a tento kostol je teda oficiálnym začiatkom pokresťančovania Slovenska. Pribina sám ešte kresťanom nebol, ale kostol bol darom pre jeho kresťanskú manželku, a pravdepodobne aj pre kresťanských franských kupcov, ktorí prichádzali za obchodmi do Nitry. Existencia kostola je historicky síce potvrdená, ale na jeho presné určenie miesta a archeologické objavenie sa ešte stále čaká.

Pribinove christianizačné aktivity na Slovensku však netrvali dlho, odboj miestnych odporcov a nespokojencov využil knieža Mojmír zo susednej Moravy a zapojil sa do bojov. Moravia vypálili niekoľko Nitrianskych hradísk, v Trenčianskom kraji napr. známy Pobedim. V roku 833 bol Pribina porazený, s rodinou, synom Kocel'om a s družinou 500 verných odchádza do exilu. V roku 834 v Traismaueri sa nechal aj sám pokrstiť, a v roku 839 dostal do správy od východofranského kráľa Ľudovíta Nemca územie v dolnej Panónii obývané Slovanmi.

Tu sa znovu prejavili Pribinove organizačné schopnosti, pri ústí rieky Zaly do Blatenského jazera

Pribina.

Zalavár – Blatnohrad, pamiatka na sv. Cyrila a Metoda

založil a vybudoval svoje nové sídelné mesto – Blatnohrad (Blatengrad, Mosaburg, dnes Zalavár), ktoré sa stalo centrom nového Panónskeho kniežatstva. Počínal si tak úspešne, že kráľ Ľudovít Nemec mu v roku 847 dal toto územie do trvalého dedičného vlastníctva. Panónske kniežatstvo tvorilo územie od rieky Dunaj na západ, zaberalo aj dnešný rakúsky Burgenland, severovýchodnú časť súčasného Slovenska a Štajersko (od Veszprému a Pécsu po slovinský Ptuj).

V Panónii pokračoval Pribina v christianizačnom úsilí a spolupráci s benediktínskymi misionármi, v roku 850 (24. januára) sa konalo slávnostné vysvätenie kostola v Blatnohrade. Úspešné pôsobenie Pribinu, ako Panónskeho kniežata, trvalo 21 rokov (840 – 861). Blatnohrad sa stal významným centrom kresťanskej vzdelanosti a misijným východiskom. Pribinovi sa prisudzuje vybudovanie takmer 32 kresťanských kostolov.³

V roku 861 vypukla vojna medzi kráľom Ľudovítom Nemcom a jeho synom Karolmanom, a nakoľko Pribina zostal verný kráľovi, vtrhli do Panónie moravské a nitrianske vojská kniežata Rastislava (spojenci vzbúreného Karolmana). Usmrtenie Pribinu Moravami bolo dôsledkom dynastického zápasu a Rastislavových obáv o svoje mocenské postavenie.

Príbeh a osudy Pribinu jasne poukazujú na fakt, ktorý si dnes málokto uvedomuje, keď spomína „mýtus o tisícročnom národnom útlaku“ – ranofeudál-

na spoločnosť (a rovnako stredoveká) nebola založená na etnickom základe, najdôležitejšia bola stavovská príslušnosť a potom nasledovalo kritérium náboženského vierovyznania.

Kocel' a slovienska kresťanská liturgia

Po Pribinovi sa stal panónskym kniežat'om jeho syn Kocel', ktorý bol kresťanom už od svojho narodenia. Pokračoval v úspešnom diele svojho otca a bol horlivým christianizátorom. V historických dokumentoch sa zachovali viaceré zmienky o vysväcovaní kresťanských kostolov v Panónii za panovania Kocel'a⁴. Keď solúnski bratia Konštantín-Cyryl a Metod v roku 863 prichádzali na pozvanie kniežata Rastislava na Moravu, prechádzali cez Kocel'ovo územie, ale o ich možnom stretnutí nemáme zachované informácie.

Veľmi zaujímavé sú najnovšie výsledky z archeologického výskumu v dnešnom Zalaváre (bývalom Blatnohrade), pri ktorom boli objavené fragmenty s hlaholským písmom z 9. storočia, ktoré podľa maďarských bádateľov Agnes Ritoók (Maďarské národné múzeum) a B. M. Szökeho (Maďarský archeologický ústav) poukazujú na možné pôsobenie cyrilo-metodskej misie už v rokoch 865 – 866⁵.

Konštantín-Cyryl s Metodom sa určite zastavili v Blatnohrade u Kocel'a v roku 867, počas svojej cesty z Moravy do Ríma. Vzájomné stretnutie muselo vyvolať obojstranné sympatie a záujem – Kocel' sa stal zástancom slovienskeho písma a liturgie a vybral niekoľko desiatok svojich vzdelancov, aby sa vyučili v novom písme a obradoch. V roku 869 požiadal pápeža Hadriána II., aby vysvätil Metoda za panónskeho biskupa.

Aj z mála informácií, ktoré sa zachovali, môžeme dedukovať, že medzi Kocel'om a Metodom bol vzťah priateľstva a úcty. Metod strávil v Blatnohrade aj dlhšie obdobie počas vnútorných vojenských konfliktov na Morave. Po neskoršom uväznení franskými biskupmi, intervenoval Kocel' u pápeža za jeho prepus-

Zalavár, základný kameň slovensko-maďarského pamätníka Pribinovi a Kocel'ovi

Zalavár – Blatnohrad .

tenie, a v roku 873 prišiel osobne vyzdvihnúť omilosteného Metoda z väzenia. Toto je zároveň aj posledná historická zmienka o Kocelovi. Po jeho smrti, v roku 883, dobyl Svätopluk Panónske kniežatstvo a pripojil ho k Veľkej Morave.

Podľa dochovaných historických údajov môžeme Kocela charakterizovať ako čestného človeka, vzorné kresťanské knieža, pochádzajúce z dnešného Slovenska, výborného diplomata (počas jeho vlády bol v Panónii mier, napriek dynastickému napätiu mal dobré vzťahy so susednými kniežatami Rastislavom i Svätoplukom). Z hľadiska hľadania kultúrnych vzorov je škoda, že na Slovensku sa takmer nespomína, za jeho pripomenutím musíme ísť do maďarského Zalaváru (historický Blatnohrad), kde je udržiavaný pamätník s maďarsko-slovenským textom na pamiatku slovanských kniežat Pribinu, Kocela, ako aj kresťanských učiteľov Konštantína a Metoda.

Misia solúnskych bratov – sv. Konštantín-Cyril a sv. Metod

Na území Moravy, Nitry a Panónie sa stretávali politické záujmy Byzancie a Východofranskej ríše, ktorá

bola politickým a mocenským hegemonom v strednej Európe. Na posolstve, ktoré odišlo v roku 862 do Konštantínopolu k byzantskému cisárovi Michalovi III. so žiadosťou o poslanie misionárov ovládajúcich slovanský jazyk, sa podľa slovanského historika Nestora (12. storočie), spolu s veľkomoravským kniežatom Rastislavom podieľali aj kniežatá Svätopluk a Kocel. Politické záujmy sa odzrkadľovali aj v cirkevnej oblasti. Konštantín-Cyril a Metod prišli na územie, na ktorom už niekoľko desaťročí pôsobili írsko-škótski a franskí benediktínski misionári, z čoho vyplynuli aj neskoršie spory o kompetencie. Ich príchod však znamenal, že popri hebrejčine, gréčtine a latinčine bola staroslovienčina štvrtým jazykom v Európe, do ktorej boli preložené biblické texty.

V najvýznamnejšej literárnej pamiatke z obdobia Veľkej Moravy sa o Konštantínovi-Filozofovi píše „nevzal ani od Rastislava ani od Kocela zlato, striebro ani nijakú inú vec, ale odovzdal im slovo evanjelia bez pláce. Od oboch si vyžiadal iba zajatcov, a to 900, a prepustil ich na slobodu.“⁶

Pôsobenie solúnskych bratov je všeobecne známe, a bude mu venovaný aj celý rok 2013 – pre všetkých, ktorých zaujímajú historické podrobnosti, sú

dostupné dva základné pramene o ich živote a pôsobení – *Moravsko-panónska legenda – Život Konštantína a Moravsko-panónska legenda – Život Metoda*⁸.

Menej známou pamiatkou je najstarší slovan-ský zákonník, ktorému odborníci prisudzujú na základe textovej analýzy veľkomoravský pôvod – Súdny zákonník pre ľud, a ktorého autorom by mal byť sv. Konštantín-Cyril: „v každom spore, žalobe a udaní treba dodržať, aby knieža a sudca neprijímali udanie bez vypočutia mnohých svedkov. Treba povedať stranám, žalobcom a udavačom: ak to nedokážete s pomocou svedkov, ako káže i zákon Boží, očakávajte, že prijmete rovnaký trest, aký ste vyslovili proti druhému. Tak prikazuje Boží zákon, a kto ho nezachováva, nech je prekliaty.“⁹

Sv. Štefan kráľ – s benediktínmi na Západ

10. storočie je v strednej Európe storočím chaosu – turkickí Pečenehovia vytlačali do Panónie mnohoetnic-ke nomádske kmene¹⁰, ktoré sa v roku 896, teda dva roky po smrti Svätopluka, a so súhlasom jeho nástupcov, usadili v neobývaných stepiach za riekou Tisou. V roku 900 v spojení s Nitranmi a Moravanmi dobyli Panóniu kniežatá Braslava, neskôr už samostatne okolo roku 920 ovládli Nitrianske kniežatstvo, keď si vodca Zaltás zobral za manželku dcéru Svätopluka II. Rok 955 a drvivá porážka od Otta I. znamenala koniec nomádskeho uhorského výpadku a kočovného spôsobu života a začiatok slovansko-uhorského spoluzitia a vzájomnej akulturácie v Panónii.

Štefan I. sv. (979 – 1038, pôvodným menom Vajk) sa stal kresťanom ešte ako Nitrianske knieža, keď ho v roku 997 pokrstil v Ostrihome pražský biskup, benediktín – sv. Vojtech (lat. Adalbert). Štefanova aktívna podpora benediktínskych misií a kresťanský program vyvolal vzburu ostatných staromaďarských vodcov, tzv. Kopáňovo povstanie za záchranu starej viery. Oporou mladého Štefana boli dve slovienske kniežatá Hunt a Poznaň, maďarský Orci a nemecký rytier Vencelín. Hunt a Poznaň boli tí, ktorí mladého Štefana podľa staroslovanského zvyku pred bojom opásali¹¹. 25. decembra roku 1000 (alebo 1. 1. 1001) bol Štefan

Zalavár – Blatnohrad, kresťanský kostol.

Zalavár - sv. Cyril a Metod, Pribina a Kocel, slovensko-maďarský pamätník.

korunovaný rímskym pápežom Silvestrom II. za prvého kresťanského kráľa – týmto aktom sa začalo budovanie Uhorska na kráľovstvo západoeurópskeho typu. Uhorské kráľovstvo sa stalo multietnickou stredovekou feudálnou monarchiou so štátnym náboženstvom latinským kresťanstvom, ktoré spoločne budovali všetky národy obývajúce Panóniu a početné enklávy prichádzajúcich cudzincov zo západu aj z východu. Štefan podporoval rôznosť jazykov a zvykov, ale zároveň rovnosť pred zákonom – jeho spravodlivosť ilustruje aj príhoda, ako dal potrestať kráľovských vojakov, ktorí prepadli skupinu kočovných Pečenehov.¹²

Za manželku si zobral Gizelu, sestru rímskeho cisára Henricha Pobožného, a spolu všemožne podporovali pôsobenie benediktínskych kláštorov a zakladanie kresťanských kostolov v krajine. Po víťazstve nad Kopáňom, na pamiatku sv. Martina (svätca, ktorý sa narodil v Panónii), dal na svätej Panónskej hore vybudovať hlavný benediktínsky kláštor (dnes kláštor v Pannonhalme), ale výsadami a majetkami nezabudol ani na starší nitriansky kláštor pod Zoborom.

Prvé kresťanské legendy nášho stredoveku

Okrem známej *Legendy o sv. Andrejovi-Svoradovi a sv. Benediktovi*, medzi ranostredovekými kresťanskými legendami, ktoré patria do nášho kultúrneho de-

Zalavár – Blatnohrad, pamätník Panónskeho kniežatstva, Pribinu a sv. Metoda.

dičstva, sú tri venované sv. Štefanovi kráľovi. Vystupuje v nich ako povoláný Kristov rytier, ktorý podporuje pôvodných kresťanov žijúcich v celej Panónii, a zároveň šíri kresťanskú vieru medzi pohanmi.

Najstaršia zo Štefanského cyklu je *Väčšia legenda svätého Štefana kráľa (Legenda maior sancti Stephani regis)*,¹³ ktorá bola napísaná okolo rokov 1077 – 1083 neznámym benediktínskym mníchom z Pannonhalmy. *Menšia legenda svätého Štefana kráľa (Legenda minor sancti Stephani regis)*,¹⁴ bola napísaná približne v rokoch 1095 – 1108, jej autorom je tiež benediktín z Pannonhalmy, neznámeho pôvodu. Obe opisujú božskú prozreteľnosť, ktorá obdarovala národy Panónie jeho narodením, ako aj históriu, ako vyrástol a stal sa spravodlivým vládcom a príkladným kresťanom. Treťou je *Legenda o svätom Štefanovi kráľovi napísaná biskupom Hartvikom (Legenda sancti Stephani regis ab Hartvico episcopo conscripta)*¹⁵, napísaná približne v rokoch 1112 – 1116 benediktínskym biskupom. Je najrozsiahlejšia, obsahuje časti oboch starších svätoštefanských legiend, ktoré dopĺňa a rozširuje.

Stredoveké kresťanské legendy sú idealizovanými textami, ktoré slúžili ako vzor správania a konania, na ich príklade sa formovala nielen viera, ale aj kultúrne hodnoty našich predkov, a prostredníctvom ich odká-

zu, napr. v grafickej podobe pri výzdobe kostolov, sa tieto vzory prenášali ďalej.

Na základe ich poznania môžeme lepšie pochopiť univerzálne kresťanské základy, na akých sa formovala stredoveká kultúra, a odmietnuť vymyslené nepravdy a „novoveké mýty“ o tomto období z rôznych strán, ktoré sa oprášili a s veľkou intenzitou objavili po roku 1989.¹⁶

Foto: archív Igor Zmeták, Ester Kovács

Poznámky:

- ¹ knieža = krjaz, všeobecne používa výraz pre panovníka v staroslovanskom prostredí
- ² Dolná Panónia – rozsiahle územie južne od Dunaja, názov pochádza z rímskych čias, keď rieka Dunaj bola hranicou Rímskej ríše a germánskych etník
- ³ Kučera, M. 1991. s. 84 – 86
- ⁴ rok 865, viac Steinhübel, J. 2004, 89 – 129
- ⁵ <http://videa.hu/video/tudomany-technik/asatas-zalavaron-iras-kozepkor-regeszeti-xPgYYEHBVrqpQJwG>
- ⁶ Marsina, R. a kol. 1999. Slovensko očami cudzincov. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. s. 178
- ⁷ Marsina, R. a kol. 1999. Slovensko očami cudzincov. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. s. 174 – 182
- ⁸ Marsina, R. a kol. 1999. Slovensko očami cudzincov. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. s. 189 – 196
- ⁹ Marsina, R. a kol. 1999. Slovensko očami cudzincov. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. s. 196 – 200
- ¹⁰ podľa etnického zloženia to boli zmiešané turkicko-bulharské kmene, s pravlast'ou medzi Donom a Dneprom – Megyer, Nyék, Kürt-Gyarmat, Tarján... spoločne nazývané aj Onoguri-Onguri – Ogrí-Ungri – Ugri-Uhri, alebo podľa kmeňa Megyer – staromadarské
- ¹¹ Steinhübel, J. 2004, s. 208
- ¹² Menšia legenda sv. Štefana kráľa. In: Legendy stredovekého Slovenska, s. 67
- ¹³ In: Marsina, R. a kol. 1997. Legendy stredovekého Slovenska, s. 45 – 59
- ¹⁴ In: Marsina, R. a kol. 1997. Legendy stredovekého Slovenska, s. 61 – 71
- ¹⁵ In: Marsina, R. a kol. 1997. Legendy stredovekého Slovenska, s. 95 – 121
- ¹⁶ problematike sa venuje výskumný projekt Katedry etnológie a kultúrnej antropológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave „Kultúrne procesy v postsocialistickej spoločnosti: medzi globalizáciou a lokalizáciou. – Interakcia kultúrnej identity a kultúrneho dedičstva“

Nitrianska Blatnica – Jurko – kostol z veľkomoravského obdobia.

Zalavár – Blatnohrad.

Literatúra:

- KUČERA, Matúš. 1991. Postavy veľkomoravskej histórie. Martin: Osveta, 231 s.
- MARSINA, Richard a kol. 1997. Legendy stredovekého Slovenska. Budmerice : RAK, 1997, 409 s.
- MARSINA, Richard a kol. 1999. Slovensko očami cudzincov. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. Bratislava: LIC, 311 s.
- MARSINA, Richard a kol. 2003. V kráľovstve svätého Štefana. Bratislava: LIC, 359 s.
- SEGEŠ, Vladimír a kol. 2006. Kniha kráľov. Panovníci v dejinách Slovenska a Slovákov. 299 s.
- STANISLAV, Ján. 1978. Starosloviensky jazyk. Bratislava: SPN, 370 s.
- STEINHÜBEL, Ján. 2004. Nitrianske kniežatstvo. Bratislava: RAK, 575 s.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, Tatiana. 1989. Osudy starých Slovanov. Martin: Osveta, 171 s.

Autor:

Igor Zmeták, Mgr., PhD., (1965). Vyštudoval kulturológiu a etnológiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (FIF UK). Špecializuje sa na výskum historických knižničných dokumentov s etnologickou problematikou, dejiny etnológie a mytológie. Je odborným pracovníkom Slovenskej národnej knižnice v Martine a externým vedeckým spolupracovníkom Katedry etnológie a kultúrnej antropológie na FIF UK v Bratislave. Žije v Trenčíne.

Resumé:

Proces adaptácie a začleňovania kresťanského vierovyznania do domácej kultúry bol proces dlhodobý, ktorý sa kontinuálne prelínal cez formovanie všetkých štátnych útvarov na našom území od 9. storočia – Pribinovo Nitrianske kniežatstvo, Veľkú Moravu,

Uhorské kráľovstvo. Zároveň tento proces by bol nemysliteľný bez výrazných osobností, ktoré boli nositeľmi týchto kultúrnych zmien – okrem známych svätcov Konštantína-Cyrila a Metoda, to bol celý rad postáv, na ktoré sa neprávom zabúda, predovšetkým na Pribinu, Kocela a kráľa sv. Štefana. Rovnako sa zabúda na najstaršie legendy spojené s týmto obdobím, ktoré sú významnou súčasťou nášho kultúrneho dedičstva.

Nitrianska Blatnica, vstup do veľkomoravského areálu.

Kovács Eszter

Svatý Vojtěch a Ostřihom

Od přistěhování starých Maďarů do Karpatské kotliny se je pokoušely sousední národy obrátit na křesťanskou víru. Za panování knížete Gejzy (c. 972 – 997) už působil takzvaný „biskup misionářů“, který měl biskupskou hodnost, ale trvalé biskupské sídlo ještě ne.¹ Vybudování církevní organizace a zakládání trvalého biskupství a arcibiskupství v Uhrách se pojí ke jménu svatého Štěpána (997 – 1038). V této době měla církev v Čechách silnější pozice. Mohučský arcibiskup už v roce 976 posvětil dva biskupy pro České země,² a tak není divu, že už na konci 10. století mezi misionáři, které povolali Gejza a sv. Štěpán, byli i čeští a moravští mniši a kněží. Nejslavnější byl svatý Vojtěch, který podle legendy křtil sv. Štěpána a měl významnou roli v obrácení Maďarů na křesťanskou víru.

Činnost sv. Vojtěcha v Uhrách

Benediktín sv. Vojtěch (956 – 997) se stal biskupem Prahy v roce 983. Byl nadšeným příznivcem „reformy z Cluny“, žil velmi přísný asketický život, byl dobročinný a plnou silou bojoval proti pohanským zvyklostem a morální uvolněnosti. V roce 988 opustil své biskupství, protože ho velmi roztrpčily nezdar v reformách, rovněž morální a duchovní život ve své diecezi. Odjel do Říma, kde vstoupil do kláštera na Aventine. V roce 992 na rozkaz papeže Řehoře V. se navrátil do Prahy a s ním přišli mniši z Aventinského kláštera, s nimiž založil benediktínský klášter v Břevnově. Jeho druhé biskupské působení nebylo úspěšnější než první a kolem roku 994 opustil České země. Pravděpodobně v té době navštívil Uhry. Podle tradice on křtil sv. Štěpána a stal se jeho vychovatelem.³ Z Uher cestoval opět do Říma, do Aventinského kláštera, odkud odjížděl na mise, naposled na rozkaz papeže Jana XIII. do Polska, kde mezi pohanskými Prusy 23. dubna 997 zemřel mučednickou smrtí u Tentikkena.⁴

Svatý Vojtěch je podle středověké uherské historiografie uváděn jako patron Uher, věrozděst Maďarů a křtitel sv. Štěpána. V legendách o svatém Štěpánovi jsou ve dvou údaje o sv. Vojtěchovi: první je tzv. „Větší legenda“ (*Legenda maior*) a další je *Legenda biskupa Hartvika*. Podle obou pramenů se Gejzovi a jeho manželce Šarlotě ve snu zjevil anděl a zvěstoval narození sv. Štěpána a příjezd sv. Vojtěcha. Proto měl sv. Vojtěch ihned obrovský ohlas u panovnické rodiny. On křtil v Ostřihomě Štěpána, novorozeného syna Gejzy, i proto jeho mise mezi Maďary byla velmi úspěšná.⁵ Pramenem k Legendě Hartvika byla pravděpodobně „*Legenda maior*“, jejíž autor byl pravděpodobně český mnich, který chtěl zdůraznit význam Čechů v obrácení Maďarů.⁶

Historiografická literatura pokračuje v této tradici, pravděpodobně podle legendy. V *Kronice Šimona s Kézy* sv. Vojtěch křtil Gejzu a jeho rodinu s dvořany

ještě před narozením Štěpána,⁷ ale pozdější „*Budínská kronika*“ a „*Obrázková kronika*“ (*Chronicon pictum*) už píše o Vojtěchovi jako křtiteli Štěpána. Pozdější dějepisci, jako Joannes Thuroczi,⁸ Pietro Ranzano a Antonio Bonfini,⁹ pokračují v této tradici, stejně jako většina novodobých historiografů. Údaje o křtu sv. Štěpána přijali i Georgius Pray a Stephanus Katona, ale Katona předpokládal, že sv. Štěpán nebyl křtěn jako novorozené dítě, ale jako mladý dospělý muž v roce 994.¹⁰

Kromě zmíněné legendy žádná ze současných českých, polských, jihoslovanských nebo jiných legend o křtu sv. Vojtěcha nepíše, i když křtění budoucího krále byla velmi důležitá událost. Mlčí o tom i většina autentických domácích pramenů. Po srovnání životopisu sv. Štěpána a sv. Vojtěcha se jeví, že legendy nejsou úplně hodnověrné dokumenty o křtění budoucího krále. Sv. Vojtěch pobýval v Uhrách kolem roku 994,¹¹ v této době sv. Štěpán už nebyl novorozené dítě, jak tvrdí *Legenda maior*. Ani to není uvěřitelné, že by Gejza (už křesťan) a jeho křesťanská manželka, nekřtili své děti hned po narození. Více pravděpodobné je, že sv. Vojtěch biřmoval sv. Štěpána. Text legendy o křtu („*Adalbertus episcopus crismali baptismate secundum credulitatis sue veritatem intixit*“¹²) dovolí i tento výklad.

Další důležitý moment je, že v té době jednali s bavorskou knížecí rodinou o manželství Štěpána s Gizelou. K manželství museli dokázat, že nápadník je křesťan. Opakovat křest nelze, ale je možné, že kvůli svému manželství Štěpán musel potvrdit slib křtu před sv. Vojtěchem, jenž byl zprostředkovatelem mezi bavorskou a uherskou panovnickou rodinou.¹³

Zprostředkovatelská úloha sv. Vojtěcha v manželství sv. Štěpána a Gizely je méně známý moment jeho života. Sv. Vojtěch byl příbuzný s bavorskou panovnickou rodinou a podle zachovaných pramenů není pochyb, že měl významnou úlohu i ve výchování sv. Štěpána – tak dobře znal oba snoubence. O zasnoubení máme údaje z archivu Opatstva v Scheyernu, kde se zasnoubení pravděpodobně událo. V klášteře najdeme novodobou kopii fresek z let 1382-3, která ilustruje událost. Na první fresce můžeme vidět zasnoubení sv. Štěpána s Gizelou a na druhé sv. Vojtěch jezdí na koni se snoubenci ve směru na Scheyern.¹⁴

Až dodnes nevíme přesně, jak byla mise sv. Vojtěcha v Uhrách úspěšná a významná. Podle Bruna z Querfurtu (*Nascitur purpureus flos*) misijní činnost sv. Vojtěcha v Uhrách byla krátká a docela neúspěšná.¹⁵ Stejně představuje misi sv. Vojtěcha do Uher polská legenda z 12. století *Tempore illo*, jejíž neznámý autor užíval jako základní pramen legendu Bruna z Querfurtu.¹⁶ Další polská legenda (*Post mortem*) píše jenom pár slov o jeho činnosti v Uhrách, ale naproti Brunovi tvrdí, že mise Vojtěcha byla velmi úspěšná.¹⁷

Česka historiografie se až do poloviny 14. století nezmiňuje o činnosti sv. Vojtěcha v Uhrách. Za panování Karla IV. v kronice Přibíka Pulkava

Sv. Vojtech (autor: Cyril Bouda).
Fond: Historická knihovna
Arcibiskupského zámku Kroměříž.

některých z Čechů, kteří se už v 10. – 11. století mohli účastnit i zahraničních misí. Bohuslav Balbín ve své *Epitome rerum Bohemiarum* a v *Bohemia Sancta* píše o svatém Vojtěchovi. Přijímá údaje o křtění sv. Štěpána i v obrácení Maďarů přikládá sv. Vojtěchovi velkou zásluhu.¹⁹ Piaristický historik Gelasius Dobner ve II. svazku své *Monumenta Historia Bohemiae* mezi společné prameny českých a uherských dějin zařadil tři legendy o sv. Vojtěchovi.²⁰

Jak můžeme vidět, od středověku až dodnes, mají historici různé názory o tom, jak byla Vojtěchova mise v Uhrách významná a úspěšná, zda on křtil sv. Štěpána nebo ne. Většina pramenů se shoduje v tom, že sv. Vojtěch měl velkou úctu u knížete Gejzy, a měl významný vliv na výchovu sv. Štěpána. Nemáme žádný důvod pochybovat i o tom, že zprostředkoval manželství Štěpána a Gizely. S těmito dvěma momenty určitě silně podpořil rozšíření křesťanské víry v Uhrách.²¹

Kult svatého Vojtěcha v Ostřihomě

Kult sv. Vojtěcha s podporou benediktinského řádu vznikl docela rychle a brzy po své smrti, už v roce 999, byl svatořečen. Císař Ota III., který byl jeho velký ctitel, zasvětil chrám svatému Vojtěchu v Aachene, v Římu a v Ravenne, a sám putoval na nejdůležitější místa života sv. Vojtěcha.²²

Kult svatého Vojtěcha v Uhrách vycházel z Ostřihomské diecéze. Svatý Vojtěch je od středověku patronem Ostřihomské diecéze i tamní kapituly. Ostřihomská diecéze byla střediskem církevní organizace v Uhrách (Regnum Hungariae), to proto se kult svatého Vojtěcha velmi rychle rozšířil do celé země. Ostřihomská katedrála, která byla podle významu první mezi uherskými chrámy, byla zasvěcena Marii Panně a svatému Vojtěchovi.²³ Podle *Hartvikovy legendy* dal katedrálu stavět svatý Štěpán kolem let 1000 – 1001 a věnoval ji svému vychovateli. První autentická listina, která dokumentuje zmínku o katedrále svatého Vojtěcha v Ostřihomě, je z roku 1157.²⁴

z Radenína opět najdeme tradici o křtění sv. Štěpána a podle této kroniky sv. Vojtěch rozšířil křesťanství v Uhrách a v Polsku.¹⁸ Po bělohorské bitvě katolická historiografie věnovala větší pozornost těm momentům z českých dějin, které dokazují, že Čechy nejsou jen „země kačířská“, ale „Bohemia Sancta“ svatě země s čistými katolickými tradicemi. Činnost a život sv. Vojtěcha byl pěkný příklad na svatost

V Ostřihomské kapitule měl svatý Vojtěch mimořádnou úctu. Dvakrát ročně ho oslavovali, na den jeho úmrtí (23. dubna) a na den přenosu jeho pozůstatků do Prahy (6. listopadu).²⁵ V roce 1208 arcibiskup Jan daroval kapitule vesnici Bucs a Mócs, aby z důhodů těch vesnic oslavili ročně i den převozu pozůstatků svatého Vojtěcha do Prahy.²⁶ V kapitule v 14. století měl samostatný „*rectoratus altaris Sancti Adalberti*.“ „*Rector altaris Sancti Adalberti*“ patřil mezi nejvýznamnější, co dokazuje i skutečnost, že jenom rektor k oltáři sv. Vojtěcha a Marie Panny byl jmenován ostřihomským arcibiskupem, ostatní rektory volila kapitula. U svého oltáře každý den celeburovali mši svatě.²⁷

Na výročí úmrtí svatého Vojtěcha každý z kanovníků byl povinen účastnit se na mši svatě, která byla mimořádně slavnostní, a účastnili se na ní i faráři z vesnic a okolí. Kanovník, který neoslavil den svatého Vojtěcha s ostatními, ztrácel svůj celoroční důchod.²⁸ Tradičně se ten den volili představení a jiní hodnostáři kapituly.²⁹ Jeden z pečeti kapituly z roku 1258 zobrazuje svatého Vojtěcha v arcibiskupském palliu.³⁰

Dlouho krásil i erb Ostřihomského kraje obraz svatého Vojtěcha.³¹

Liturgická úcta svatého Vojtěcha v Ostřihomské diecézi

Zvláštní poctu svatému Vojtěchovi v Ostřihomské diecézi dokazuje i jeho liturgická úcta. Už víme, že podle ostřihomských tradic v každém roce dvakrát oslavili svatého Vojtěcha, na den jeho mučednictví (23. dubna) a na den jeho převozu – „*translatio*“ (6. listopadu). Na oba dny se modlili své vlastní officium s dvěma nešpormi. V 23. dubna začínali nešpor (večerní officium) s antifonou *O immarcescibilis rosa paradisi*, na den jeho translatie s antifonou *Ad festa pretiosi martiris Christi Adalberti*. V jednom ostřihomském breviáři z roku 1290 už najdeme společně obě antifony (Zagreb, Metropolitanska Knjižnica MR 67.).

V Ostřihomě zpívali k počtě svatého Vojtěcha zvláštní hymnus, který byl zpíván jenom v Ostřihomské diecézi. Tento hymnus s názvem *Exsultet caelum gaudiis* byl zachován v jednom ostřihomském breviáři, datovaném před rokem 1423.³² (Wien, ÖNB Cod.)

V Misále najdeme taky oba svátky. Podle jednoho z pramenů ze 14. století (*Missale notatum Strigoniense ante 1341 in Posonio*, Bratislava, Archiv Mesta EC Lad 3) na 23. dubna a na 6. listopadu organizovali eucharistický průvod před mší svatou. Na den Nanebevstoupení Páně (Ascensio Domini) zpívali zvláštní píseň k počtě svatého Vojtěcha s incipitem: *Praesul Adalberte Christique cruoris aperte testis*. Z tzv. „*Gradulae Bakócza*“ (Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár Ms I.1.) známe nářev vlastních alleluje veršů svatého Vojtěcha (*Praesul Adalberte, modus via vitae, Sancte Adalberte, Christi martyr*), po nich zpívali i sequentie *Corona sanctitatis et immortalitatis*.³³ Tato liturgická tradice žila v Ostřihomské diecézi až

do roku 1630, kdy tehdejší ostříhomský arcibiskup Péter Pázmány rozhodl uvedení římského ritu na celém území Uherského království. Tím nesnižoval uctívání svatého Vojtěcha, protože zachování úcty k původním svatým byla podmínka uvedení římského ritu. Svatý Vojtěch jako patron Ostříhomské diecéze, duchovní otec svatého Štěpána a apoštol Střední Evropy, měl zvláštní místo i v novodobé historické nebo hagiografické literatuře i v liturgii.

Poznámky:

- ¹ GYÖRFFY György: István király és műve. Budapest, 1977. 177.
² O moravském biskupovi kvůli své existenci nic nevíme. Pražský biskup měl jméno Dětmár. GYÖRFFY, 1977. 86 – 87.
³ LEGEZA István: Szent Adalbert missziós szerepe a magyar történelemben. In: *Kelet-Közép-Európa szentje Szent Adalbert*, (SOMORJAI Adám) Budapest, 1994. 156 – 159.
⁴ PUSKELY Mária: *A Keresztény Európa szellemi gyökerei- Az öreg földrészi hagiográfiája*. Budapest, 2004. 407
⁵ Legendae S. Stephani regis In: *Scriptores Rerum Hungaricarum II* (edendo operi praefuit: Emericus SZENTPÉTERY) Budapestini. MCMXXXVIII. (krátke: SRH II.) (citované legendy pořádkem Emma Bartoniek) Legend Maior: 379 – 381. Legenda ab Hartvico episcopo conscripta: 404 – 407.
⁶ PRAŽÁK, Richard: Cseh-magyar kulturális kapcsolatok 1945-ig In: *Cseh-magyar történelmi kapcsolatok*, (szerk.: PRAŽÁK, Richard) Budapest, 2001. 11.
⁷ LEGEZA 123.
⁸ LEGEZA 125.
⁹ LEGEZA 127.
¹⁰ LEGEZA 131 – 132.
¹¹ LEGEZA 158.
¹² SRH II. 380.
¹³ ÉRSZEGI Géza: „Adalbert püspök... kente meg a keresztséget olajával” In: *Ezer év Szent Adalbert oltalma alatt* Esztergom 2000. 32 – 33.
¹⁴ SZÁNTÓ Konrád: Szent Adalbert közreműködése Szent István és Boldog Gizella házasságának létrejöttében. In: *Ezer év Szent Adalbert oltalma alatt*. Esztergom, 2000. 39 – 42.
¹⁵ GYÖRFFY, 1977. 80.; *Slavnikovci ve středověkém písemnictví* (přel. Jana Zachová, ed. Rostislav Nový.) Praha, 1987. 164.
¹⁶ Anonymní vojtěšská legenda Tempore illo In: *Slavnikovci ve středověkém písemnictví*. (ed. Rostislav Nový) Praha, 1987. 245.
¹⁷ Anonymní legenda Post mortem In: *Slavnikovci ve středověkém písemnictví*. (ed. Rostislav Nový) Praha, 1987. 258.
¹⁸ PŘÍBÍK PULKAVA Z RADENÍNA: Kronika česká In: *Slavnikovci ve středověkém písemnictví*. (ed. Rostislav Nový) Praha, 1987. 356.
¹⁹ BALBÍN, Bohuslav: *Epitome historica rerum bohemicarum*. Pragae, 1677. 140. BALBÍN, Bohuslav: *Miscellanea Historica Regni Bohemiae dec. I. liber IV. seu Bohemia Sancta*, Pragae, 1682. 26.
²⁰ První je veršovaná legenda s incipitem: Quatuor immensi, kterou Dobner našel v metropolitní archivu v Praze v kodexu: *Cymelion Archivi Metropolitani*, a dvě prozaické legendy od neznámých polských autorů. Ty Dobner našel v jezuitské knihovně v Praze. DOBNER, Gelasius: *Monumenta Historia Bohemiae II*. Pragae. 1768. 5 – 51.
²¹ LEGEZA 174.
²² GYÖRFFY, 1977. 138.
²³ KOZMA Béla: Szent Adalbert, a Nyugat-Európa keleti határán élő népek apostola. In: *Kelet-Közép-Európa szentje Szent Adalbert*, (red. Somorjai Adám) Budapest, 1994. 69.
²⁴ TÓTH Sándor: Esztergom Szent Adalbert-székesegyháza és az Árpád-kori építészet In: *Ezer év Szent Adalbert oltalma alatt*. Esztergom 2000. 121.
²⁵ BEKE Margit: Szent Adalbert tisztelete az esztergomi székeskáptalanban In: *Ezer év Szent Adalbert oltalma alatt*. Esztergom, 2000. 45.
²⁶ BEKE 43 – 44.
²⁷ BEKE 44.
²⁸ Polde Kollányiho rektor kaple musel celebrat slavnostní mše

svatě každý den, byl povinen starat se o vysvěcení oltáře. KOLLÁNYI Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100 – 1900*. Esztergom, 1900. LI
²⁹ BEKE 45.
³⁰ BEKE 46.
³¹ LEGEZA 122.
³² „De Sancto Adalberto Episcopo et Martire

Exultet celum gaudiis,
Tera plaudat sollempniis,
In Adalbertum preconiis,
Plebs sonet ex praecordiis.

Vos seculi huius emulos,
Carnis domando stimulos,
Per sanctitatis titulos,
Uirtutis in Dei famulos.

Sic celum scandit libere,
Nullius in itinere
uitalis complex crimine,
ut nobis donet uenie.

Quibus peccata soluitur,
Lanquor et salus redditur,
Iustus beatis iungitur,
vt et propheta premititur.

Ut Kristus cum aduenerit,
Horrorque mundum anxerit,
Iungamur si non abnuerit,
Nos quoque sibi iunxerit,

Patri dato evlogio
Eiusque soli filio
Sancto simul paraclito
In regno hoc perpetuo.”

(DANKÓ, Josephus: *Vetus hymnarium ecclesiasticum Hungariae*. Budapestini, MDCCCXCIII. 171 – 172.)

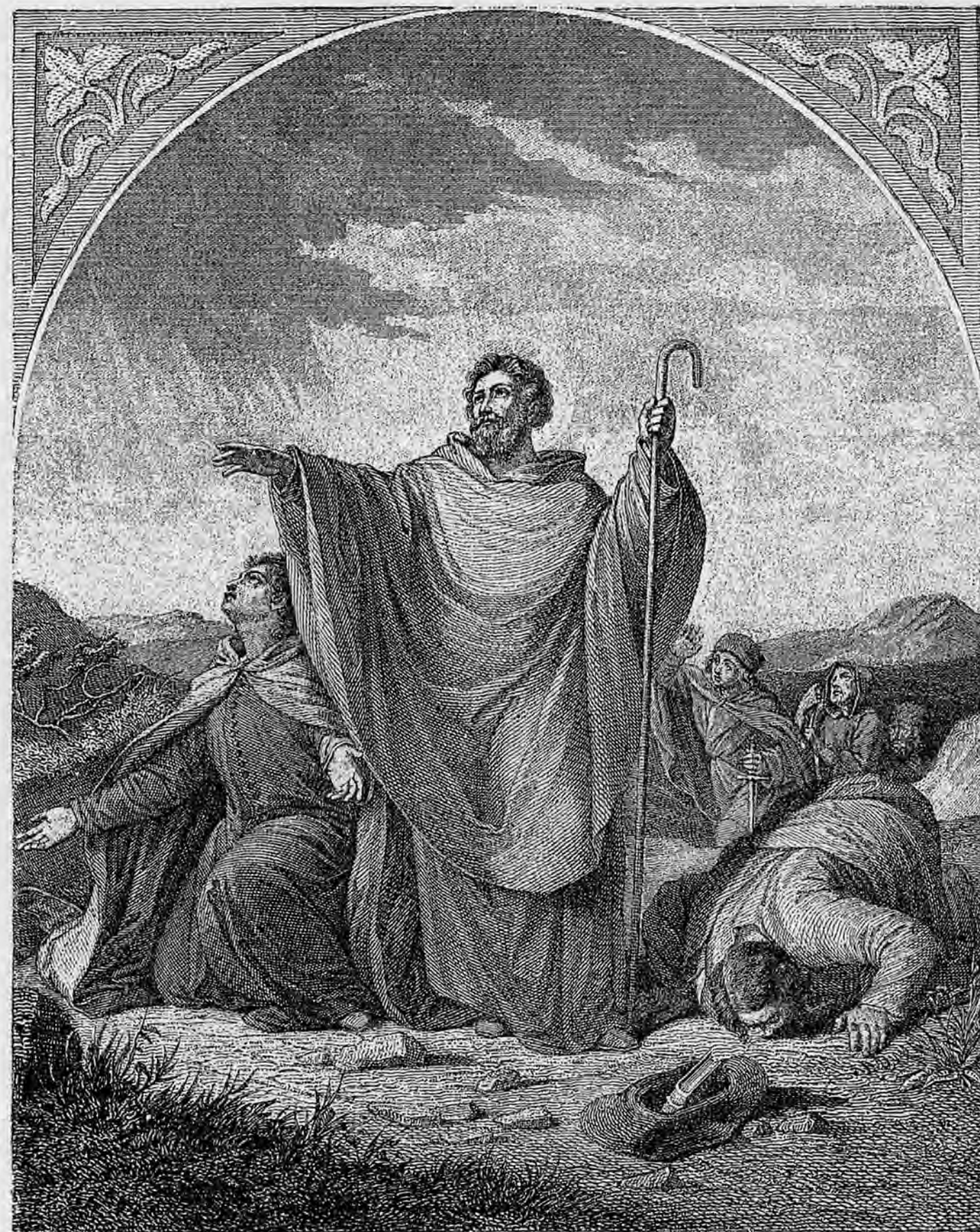
³³ HOLL Béla: *Repertorium hymnologicum medii aevi Hungariae. Initia hymnorum, officiorum rhythmicorum, sequentiarum, tractuum, troporum, versuum alleluaticorum cantionumque*. (v tisku) – *Missa-le notatum Strigoniense ante 1341 in Posonio*. Ed. J. Szendrei Janka – Rybarič, Richard. (Musicalia Danubiana, 1.) Budapest, 1982.

Autor:

Kovács Eszter, PhD., (1980). Tapolca. Studia: Katolická Univerzita Petra Pázmánye, Filozofická fakulta, obor bohemistika-dějepis, doktorské studium z dějepisu (2009). Pracuje: Országos Széchényi Könyvtár, oddělení výzkumů z dějin knižní kultury, speciální oblast: česko-maďarské vztahy, dějiny jezuitského řádu v Uhrách a v Českých zemích do r. 1773, dějiny knižní kultury v Uhrách v 17-18. století.

Resumé:

Svatý Vojtěch je v středověké uherské historiografii zjeven jako patron Uher, apoštol pohanských Maďarů a křtitel sv. Štěpána. Určitě měl významné postavení na dvoře knížetě Gejzu a měl významný vliv na výchovu sv. Štěpána. Nemáme žádný důvod pochybovat i o tom, že zprostředkoval manželství krále Štěpána a Gizely. S těmi to momenty určitě silně pomáhal rozšíření křesťanské víry v Uhrách. Jeho kult v Uhrách vycházel z ostříhomské diecéze. Svatý Vojtěch je od středověku patronem Ostříhomské diecéze a kapituly. Ostříhomská diecéze byla střediskem církevní organizace v Uhrách (Regnum Hungariae) a proto se jeho kult velmi rychle rozšířil do celé země. Katedrála v Ostříhomě byla podle významu první mezi uherskými kostely a byla zasvěcena Marii Panně a svatému Vojtěchovi. V Ostříhomské kapitule slavili Vojtěcha dvakrát ročně: na den jeho smrti (23. dubna) a na den přenesení jeho ostatků do Prahy (6. listopadu).

Sv. Vojtěch. Fond: Historická knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž.

SV. VOJTECH, B. A M.

OCHRANCA NEB. SPOLKU SV. ADALBERTA-VOJTECHA.

Peter Martinák

Sedmopočetníci a Ochrid

Tucet storočí kresťanstva obopína Skalku pri Trenčíne sieťou magických príbehov. Zopár pomyselných povrázkov pritom spája protagonistu najstaršej legendy Uhorského kráľovstva s počiatkami exportu nitrianskeho omšového vína k našim severným susedom. Stáročnú tradíciu vraj inšpiroval sv. Svorad, nasledujúc staroslovienskú liturgiu ako mních z poľskej dediny Tropie nad Dunajcom, ktorý v zoborskom kláštore vysadil vinicu. Táto vínná cesta však možno len zhutnila brázdou vyrytú sv. Gorazdom, vedúcu z kláštora sv. Hyppolita do Krakova. Aj jemu tam mali „nápoj bohov“ posielat' z rodinných majetkov pri Nitre.¹ Teda, ak sv. Gorazd v Poľsku vôbec niekedy bol...

Vyššie načrtnutá úvaha môže pripomínať začarovaný kruh. Pointa spočíva v tom, že veľkomoravské obdobie poskytuje zaujímavú konfrontačnú základňu a nemenej široký priestor pre interdisciplinárny prístup k štúdiu národných dejín, resp. posilneniu kultúrnej identity. Nenápadné sklíčko staroslovanskej mozaiky predstavuje práve sv. Gorazd, patriaci do skupiny tzv. sedmopočetníkov. Žiaľ, konfesionálne nuansy medzi tradičnými kresťanskými smermi spôsobujú v tunajších zemepisných šírkach takmer absolútnu ignoranciu kľúčových postáv byzantskej misie na Veľkej Morave, s výnimkou Konštantína-Cyrila a Metoda. Keďže už v 9. storočí boli mantinely uvedenej účelovej hry v Európe dostatočne podkuté, púť pôvodných šíriteľov slovanského písomníctva a vzdelanosti vlastne skončila tam, kde začala. Našťastie len z geografického hľadiska – na Balkáne, v historickej Macedónii.²

Skupina svätých slovanských sedmopočetníkov predstavuje integrálnu súčasť mocenského zápasu o náboženskú i svetskú jurisdikciu na Veľkej Morave. Mal značne široký kontext, nakoľko sféry vplyvu siahali od rímskej cirkevnej vrchnosti cez Franskú ríšu až do Byzancie. Hoci kresťania v tom čase ešte neboli

Stenopisné vyobrazenie sedmopočetníkov v Kláštore sv. Nauma pri Ochridskom jazere. Zdroj: <http://www.grkat.nfo.sk/Texty/sedmopocetnici.html>

Ikona sv. sedmopočetníkov – ikonopisec prot. Miroslav Pirchala. Zdroj: <http://www.mpe.orthodox.sk>

rozdelení na východných a západných, spory a odlišné zvyklosti cirkevného života v bývalých poloviciach Rímskej ríše začínali naberať na intenzite.³ V tejto súvislosti musela spomenutá byzantská misia prekonať množstvo nepredvídateľných prekážok. Napriek tomu nám zanechala neopakovateľne bohaté kultúrne dedičstvo. Zásadný fakt určuje, že jej jadro tvorí okrem známej dvojice solúnskych bratov minimálne päť ďalších spolupracovníkov.

V katolíckych cirkvách byzantského obradu⁴ sa pod pomenovaním sedmopočetníci označujú najvýznamnejší učeníci a spolupútnici sv. Cyrila s Metodom. Konkrétne sv. Gorazd, Kliment, Naum, Angelár a Sáva. V niektorých prameňoch sa namiesto Sávu vyskytuje Vavrinc.⁵ Svätci sú ponímaní ako osvietelia alebo apoštoli slovanských národov. Otvorenou

zostáva otázka, či možno hovoriť o skupine v pravom zmysle slova, pôsobiacej na Veľkej Morave organizovanej s jasne definovaným programom. Bez ohľadu na to, spoločným menovateľom členov bolo šírenie múdrosti.

Najnovšie výsledky systematického terénneho výskumu v lokalite Bojná v podobe autentických hmotných prameňov dokázali prítomnosť kresťanstva na území dnešného Slovenska ešte pred cyrilo-metodskej doby. Prvé kontakty s kresťanstvom zaznamenali naši predkovia v Panónii, neskôr západné slovanské kmene okrajovo postretla kristianizácia prostredníctvom iroškótskych mníchov a nemeckých misionárov.⁶ V čase veľkomoravskej snahy o vymáničenie sa spod franského vplyvu prišla kniežatu Rastislavovi idea samostatnej cirkevnej hierarchie náramne vhod. Navyše, Cyrila s Metodom predchádzala výborná povest' učiteľov kresťanskej náuky v jazyku ľudu. Hoci boli gréckej národnosti, slovanskú reč ovládali vďaka početnej slovanskej komunite žijúcej okolo Solúna. Niet pochyb, že na misiu sa výborne pripravili a stáby nositelia byzantského obradu zohľadnili v bohoslužobnej praxi lokálne špecifiká rímskeho omšového poriadku. Zopár najbližších spolupracovníkov získali vierozvestcovia ešte pred cestou v gréckych monastieroch⁷, ďalších učeníkov oslovili krátko po príchode na Veľkú Moravu.⁸

Literárna i edukačno-liturgická činnosť sedmopočetníkov permanentne narážala na tvrdý odpor franských kňazov reprezentovaný biskupom Wichingom. Neprekonateľným tromfom však zostávala hlaholika – Konštantínom vytvorené originálne slovanské písmo z 38 znakov gréckej abecedy. Vďaka nemu sedmopočetníci sprístupnili širokým vrstvám liturgické knihy, úplné znenie všetkých štyroch evanjelií (prvý preklad svätého Písma pre Slovanov a celkovo tretí z pôvodných rečí), Starú zmluvu, či prvý slovanský civilný zákonník z byzantskej predlohy. Doslova čerešničku na torte pripomína básnická skladba Proglas z pera Konštantína, t. j. predslov k staroslovienskemu prekladu evanjelia. Najstarším prameňom, kde sa spomínajú sv. Cyril a Metod spolu s päťcou pertraktovaných učeníkov, je Život Klimenta (tzv. Bulharská legenda) od arcibiskupa Theofylakta Ochridského z konca 11., resp. začiatku 12. storočia. Vznik slovanského písma zachytil nasledovne: „*Dosiahnuť teda tento želaný dar (Cyril a Metod), vynachádzajú slovanské písmená, prekladajú Bohom vnuknuté písmo z gréckeho do bulharského⁹ jazyka a starajú sa o to, aby súčasť učeníkov naučili božské učenie. Z tohto učiteľského žriedla pili mnohí, medzi ktorými vybranými koryfejmi (vodcami, pozn. P. M.) zboru sú Gorazd, Kliment, Naum, Angelár, a Sáva.*“¹⁰

Celkovo môžeme činnosť skupiny zhrnúť do troch základných bodov – zavedenie staroslovienského jazyka do bohoslužieb východného i západného obradu, zakladanie prvých škôl s vyučovacím jazykom

staroslovienskym, snaha o organizáciu osobitnej hierarchie s vlastnou cirkevnou provinciou.¹¹ Komplexné dielo byzantskej misie na Veľkej Morave má európsky význam. Staroslovienciu jednak povýšilo na výslnie súdobých európskych jazykov a zároveň postavilo pilier spoločnej slovanskej kultúrnej tradície. Slovo pilier je použité zámerne. Jeho synonymum na pomenovanie základov slovanskej cirkvi totiž zdôrazňuje aj tropár¹² z cirkevnoslovanskej služby podľa Kalistráta Zografského na 1. hlas: „*Vencami chvály ovenčujeme slávnych sedmopočetníkov, ktorí zažiarili ako svetlá a zvestovali nám trojjediného Boha, Cyrila s Metodom, Klimenta, Nauma so Sávom a Gorazda s Angelárom, neotrasiteľné stĺpy slovanskej cirkvi, Božím duchom naplnených bojovníkov nášho Slova, ktorí odháňajú démonské učenie a modlia sa ku Kristovi Bohu, aby našim dušiam daroval pokoj a veľké milosrdenstvo.*“¹³

Pre franský klérus predstavovala staroslovienska liturgia neželanú konkurenciu oficiálnych cirkevných jazykov – hebrejčiny, gréčtiny a latinčiny. Misijné

Ikona sv. sedmopočetníkov v beratskej katedrále. Zdroj: <http://www.grkat.nfo.sk/Texty/sedmopocetnici.html>

Panoráma Ochridu.
Zdroj: Wikipedia

dielo sedmopočetníkov slávnostne odobril samotný rímsky pápež Hadrián II. v roku 868 s podmienkou, aby sa pri omši čítalo evanjelium najprv po latinsky a potom po sloviensky.¹⁴ Zaiste tak učinil aj preto, že prezieravá slovanská delegácia so sebou priniesla vzácne ostatky sv. Klimenta (88/92 – 97/101), štvrtého predstaviteľa na pápežskom stolci, ktoré našiel Konštantín ešte začiatkom šesťdesiatych rokov 9. storočia počas cesty ku Chazarom v oblasti Kaspického jazera. Pri tejto príležitosti pápež nariadil vysvätiť Gorazda, Klimenta a Nauma za kňazov, Angelára a Sávu za diakonov. Žiaľ, mladší z dvojice slávnych solúnskych bratov sa už na Veľkú Moravu nevrátil. Chorľavý vstúpil v Ríme do kláštora, prijal rehoľné meno Cyril a vo februári 869 zomrel. Ataky franských kňazov na zástupcov slovanskej cirkvi zďaleka neutíchali. Metodove arcibiskupské funkcie a opätovné schválenie konania bohoslužieb v slovanskom jazyku potvrdila až intervencia pápeža Jána VIII. formou buly *Industriae tuae* z júna 880.¹⁵ Lenže vtedy už držal opraty moci v rukách Svätopluk. A vytrvalý Wiching vycítil šancu. Ako zámienka mu pravdepodobne poslúžila kontroverzná séria teologických

dišpút, v ktorých zásadoví hovorcovia sedmopočetníkov odmietli panovníka uznať za autoritu v cirkevných záležitostiach.¹⁶ Čierny scenár konca byzantskej misie sa naplnil po Metodovej smrti v apríli 885. Svätopluk sa priklonil na stranu Frankov a poprední Metodovi žiaci boli uväznení. Zakrátko boli potupne vyhnaní v zime a bez odevu za Dunaj, niekoľkých dokonca predali za otrokov.¹⁷ Veľká časť učeníkov našla útočisko v Bulharskej ríši, na radosť kniežata Borisa, ktorý nezlomných šíriteľov slovanskej literatúry prijal s otvorenou náručou.

S ohľadom na skupinu slovanských sedmopočetníkov tvorí zaujímavú kapitolu samotná podstata konštituovania družiny. Číslovka sedem v jej názve má symbolický charakter. Označuje totiž úplnosť, nielen v kresťanskom svete. Inšpiráciou pri formovaní mena mohli byť viaceré hagiografické motívy na pozadí sedmičky, napríklad skupina siedmich biblických mučeníkov – synov Solomony, skupina sedemdesiatich prekladateľov Starej zmluvy do gréčtiny (*Septuaginta*), či sedem biskupov – misionárov, vyslaných v 2. storočí na územie dnešného Francúzska Klimentom Rímskym.¹⁸ Vzhľadom na to, že znalosť základných reálií sv. Cyrila

a Metoda patrí k „povinnej výbave“ všeobecného rozhl'adu, charakteristika vedúcich osobností skupiny slovanských sedmopočetníkov bude zúžená len na najdôležitejšie milníky z ich plodného života.

Sv. Metod sa narodil okolo roku 815 ako najstarší zo siedmich detí Gréka Leva a Márie, asi slovanského pôvodu. Bol právnik, vykonával funkciu archonta – správcu macedónskej provincie pri rieke Styrmon (Struma) s hojne zastúpeným slovanským obyvateľstvom. Metod je jeho rehoľné meno. Prv, než vstúpil do kláštora na bithynskom Olympe neďaleko Brusy v Malej Ázii, sa volal Michal. V análoch zostane navždy zapísaný ako prvý arcibiskup na území Slovenska. Na žiadosť Kocela, syna Pribinu a blatenského kniežata, ho pápež Hadrián II. v roku 869 menoval za moravsko-panónskeho arcibiskupa a pápežského legáta. Okruh Metodovho pôsobenia bol skutočne veľký. Popri neúnavnej pastoračnej a literárnej činnosti účinkoval medzi slovanskými kmeňmi na Visle. Stihol pokrstiť i české knieža Bořivoja.

Na rozdiel od rodného brata Metoda bol **sv. Cyril** (vlastným menom Konštantín, nar. asi 826 – 827) najmladší spomedzi svojich súrodencov. Študoval humanitné vedy v Carihrade, vďaka čomu dostal prímene Filozof. Učarovala mu veda, pôsobil ako tajomník carihradského patriarchu, neskôr získal titul profesora filozofie na cisárskej univerzite a funkciu zástupcu svojho bývalého učiteľa Fótia.¹⁹ Osvedčil sa v roli pohotového diskutéra. Túto prednosť uplatnil spolu s Metodom počas misií k Arabom v Mezopotámii (asi 851), ku krymským Chazarom (asi 858/860), či ako neodmysliteľná súčasť veľkomoravskej delegácie do Ríma (867/868). Celoživotný prínos Cyrila a Metoda je možné smelo prirovnať k pomyselnej delte slovanskej kultúry.²⁰

Takpovediac prvým slovanským učeníkom solúnskych bratov býva spravidla označovaný **sv. Gorazd** (nar. asi 830). Po Metodovej smrti preto právom zastupoval celú školu strategicky aj navonok. O jeho pôvode máme spomedzi sedmopočetníkov najpresnejšie správy. Pochádzal z Veľkej Moravy, lokalizáciu rodiska neďaleko Nitry dokumentuje súčasný názov osady Gorazdov pri Močenku, resp. obec Ga-

Kláštor sv. Nauma na brehu Ochridského jazera.
Zdroj: Wikipedia

Тропарь, гласъ ѿ

Вѣнци ѡблѣниа оубѣнълемъ седмочисленничи славыи, ꙗкоу себѣтиа возлюбшиа, и Трѣднѣго Бѣга ꙗкоу благобѣстѣишыа: Кѣрѣлаа со Лѣдодѣмъ, Калѣмента, Наѡма со Слѣвомъ, и Горазда со Лѣгелѣмъ: столпыи незыбѣлемыи цѣрквии славыи, и бѣгодѣхнобѣнныа побѣдникыи славаи ꙗшегъ, бѣсѣбѣкоу оубѣнѣи ѡгонѣице, Хрѣтѣ Бѣгѣ могагѣа дѣлобѣти дѣшлѣа ꙗшнѣа мѣрѣ и бѣаи мѣаортѣ.

Кондакъ, гласъ ѿ, подобенъ: Вознесѣнѣа на крѣсте:

Неповѣдимыи портничѣствомъ ꙗбѣшѣа, кѡзмии слаобѣрныахъ небѣдныахъ бѣбѣтѣннѣомъ силѣомъ повѣдѣте, мѣнѣжѣтѣа же ꙗбѣнѣше непростѣннѣахъ слаобѣнъ прѣбѣлабѣнѣи бѣрѣ, бопрѣдѣте бѣнѣце: ѡ ꙗкоу молигѣа Хрѣтѣ, дѣти прѣгрѣшѣнѣи, седмочисленничи, ѡртѣбѣнѣе.

Tropár z cirkevnoslovanskej služby na 1. hlas a kondak (4. hlas).
Zdroj: <http://www.grkat.nfo.sk/Texty/sedmopocetnici.html>

razd (Gorazdovo) v okrese Galanta. Gorazd bol synom tuzemského vladyku, šľachtic z vyšších spoločenských vrstiev, ktorý získal latinské vzdelanie pravdepodobne u Frankov. Všetky uvedené skutočnosti potvrdzujú slová sv. Metoda, ktorý pred smrťou ukázal pri výbere svojho plnohodnotného nástupcu práve na Gorazda: „*Tento je vašej krajiny slobodný muž, učený dobre v latinských knihách, pravoverný. To nech je vôľa Božia i vaša láska, ako aj moja.*“²¹ Wichingove intrigy ho kvôli urodzenému postaveniu síce neprinútili opustiť vlasť, no na arcibiskupskú vysviacku si musel počkať až po obnovení cirkevnej hierarchie na Veľkej Morave za vlády Mojmíra II. O živote šikovného vzdelanca a literáta sa nezachoval žiadny samostatný životopis, takže pri ňom logicky absentujú konkrétne úlohy vnútri misie. Dá sa predpokladať, že participoval na zapracovaní určitých pôvodných slovakizmov do cyriilo-metodských textov. Po páde Veľkej Moravy zahŕňuje jeho cesty rúško tajomstva.²² Básnik Ján Haranta v básni Rodu nášho slovenského s podtextom Pieseň ku sv. Gorazdovi oslavne napísal: „*Rodu nášho slovenského – Svätec mena vznešeného – Gorazd, syn tatarskej zeme – teba piesňou sláviť chceme. – Metod, cítiac smrti muku – otcovskú ti kládol ruku – na hlavu za clivých vzlykov – dvesto verných mučeníkov.*“²³

Sv. Kliment (nar. pred 836), nazývaný tiež Kliment Ochridský, príp. Kliment Sloviensky, zaujíma v rámci misie druhé miesto. Rozhodne však nehral druhé husle. Spolu s Gorazdom bránil počas dišpút pamiatku svojich učiteľov umnou rétorikou. Je považovaný za najagilnejšieho člena veľkomoravskej literárnej školy a najplodnejšieho žiaka cyriilo-metodského učilišťa. Vlastné meno v jeho prípade nepoznáme. Pravdepodobne pochádzal zo slovanského obyvateľstva územno-správne zvereného Metodovi, sprevádzajúceho od mlada.²⁴ Asi dvadsaťtri rokov života strávil v apoštolskej práci na Veľkej Morave, po násilnom vyhostení sa spolu s Naumom a Angelárom dostal cez Belehrad do Bulharska. Po ročnom pobyte v Pliske

a Preslave²⁵ bol Kliment vyslaný do juhozápadnej časti ríše, do krajiny okolo Ochridského (Bieleho) jazera v dnešnom Macedónsku. Začal s naplňaním plánu „poslovančovania“ bulharskej cirkvi, zakladal základné i vyššie školy, rozvíjal mníšstvo a monastieri. V roku 893 ho cár Simeon ustanovil za veľického²⁶ biskupa, prvého slovanského biskupa vôbec. Priamo v Ochride zriadil kláštor sv. Pantelejmona, do ktorého sa utiahol na sklonku života. Zomrel najneskôr zo všetkých sedmopočetníkov (916).²⁷

Najviac zachovaných hagiografických pamiatok prislúcha **sv. Naumovi**. Jeho činnosť je prepletená s Klimentovými osudmi. Duo južných Slovanov tvorilo zohratý pár pred, počas aj po skončení veľkomoravskej anabázy. Po pobyte v Pliske odišiel na juhozápad ríše, kde prebral Klimentov učiteľský úrad v Kutmičevici. Okolo roku 900 sa utiahol do kláštora pri Ochride. Krátko po tom dal na južnom výbežku Ochridského jazera postaviť Monastier sv. archanjelov (Monastier sv. archanjela Michala a ostatných beztelesných síl), dnes známy pod menom Svätý Naum, kde napokon v decembri 910 zomrel. Jeho hrob požíva povest' zázračných uzdravení.²⁸ V staršej literatúre bol s osobou sv. Nauma Ochridského stotožňovaný traktát záhadného mnícha (černorizca) Chrabra.²⁹ Nemenej zaujímavým čítaním je *Život Naumov* podľa rukopisu Prológu Zografského kláštora na Atose z XV. storočia, popisujúci vyhnanie Metodových žiakov: „... A Moravská zem, ako bol predpovedal Metod, arcibiskup, za bezzákonia pre diela ich kacírstva a za vyhnanie pravoverných otcov a za strasti, ktoré prijali od kacírov, ktorým oni verili, čoskoro pomstu prijali od Boha. Nie po mnohých rokoch prišli Uhri, peónsky národ, a poplieniili zem ich a spustošili ju. Ktorých však nepoplieniili Uhri, tí do Bulharska bežali. A ostala zem ich pustá Uhrom v moc...“³⁰

O pozícii zvyšných sedmopočetníkov a poznáme minimum relevantných informácií. Nevieme, kedy sa narodili, ani odkiaľ presne pochádzali. **Sv. Angelárovi** podľa všetkého podlomila zdravie strastiplná cesta s Klimentom a Naumom do Bulharska. Tradícia hovorí, že jeho ostatky sú uložené v albánskom Berate.³¹

S historickými údajmi je na tom obdobne aj **sv. Sáva**. Mníške meno kopíruje veľkého vodcu mníšskeho života v Palestíne. Viacerí historici usudzujú, že práve Sáva bol tým kňazom, resp. diakonom, ktorého si byzantský cisár ponechal pri Metodovej návšteve v Konštantínopole okolo roku 881.³²

Vznik úcty skupiny slovanských sedmopočetníkov ohraničuje multietnický geografický trojuholník s vrcholmi Ochrid – Moschopolis – Berat. Centrum tohto regiónu tvorilo Ochridské arcibiskupstvo. Datovanie úcty nie je jednotné. Časť bádateľov ju radí do stredoveku (11. – 13. storočie), iní oponujú prelomom 17. a 18. storočia. Termín sedmopočetníci bol používaný najprv v gréckom jazykovom prostredí. V kontexte ikonografie máme doložené najstaršie

spoločné vyobrazenie svätcov z roku 1612.³³ Nájde ho v chráme sv. Bogorodica v tzv. Slimničkom kláštore na východnom brehu Prespanského jazera v Macedónskej republike. Na Slovensku sú dva chrámy byzantského obradu zasvätené sedmopočetníkom – gréckokatolícky v Sobranciach a pravoslávny v Sukove. Oficiálne platný sviatok sedmopočetníkov pripadá vo väčšine cirkví byzantského obradu, vrátane Slovenska, na 27. júl.³⁴

Ochrid, mesto plné histórie v juhozápadnom Macedónsku, leží na severovýchodnom brehu Ochridského jazera. Koncom 9. storočia patril spolu s Pliskou a Preslavou k hlavným strediskám slovanskej kultúry

Kláštor sv. Nauma, v pozadí Ochridské jazero.
Zdroj: <http://www.ohrid.com.mk/index.asp>

na Balkáne. Hospodársky uzol predstavoval už v anticom období, keďže cez mesto viedla dôležitá rímska cesta Via Egnatia. Z množstva historických pamiatok stoja za špeciálnu zmienku: Pevnosť cára Samuila, Chrám sv. Sofie, Kostol sv. Jána, Kostol sv. Klimenta, Kostol sv. Erazma, či Kláštor sv. Nauma. V súčasnosti Ochrid charakterizuje najväčšia koncentrácia cestovného ruchu v Macedónsku.³⁵

Kedysi šesťdesiatistisícový Moschopolis, dnes malá dedina Voskopoja v juhovýchodnom Albánsku, je od Ochridu vzdialený vzdušnou čiarou asi 50 km juhozápadne. V minulosti bol spoločensko-ekonomicko-

Kostol sv. Jána pri Ochridskom jazere.
Zdroj: <http://www.ohrid.com.mk/index.asp>

kým centrom Ochridského arcibiskupstva s najstaršou knihtačiarňou na Balkáne.

Berat, dnes Berati v strednom Albánsku, nosil kedysi slovanské meno Belograd, či Beligrad. Od stredoveku tam sídlil biskup. Patrónmi mesta sú sv. Gorazd a Angelár.³⁶

Poznámky:

- ONDRUŠ, Rajmund SJ. Blízki Bohu i ľudom (Životopisy svätých usporiadané podľa liturgického kalendára). Bratislava, 1991, s. 355.
- Byzantský cisár Michal III. vyhovel žiadosti veľkomoravského panovníka Rastislava o misionárov a v roku 863 mu poskytol znalcov slovanských pomerov z okolia Solúna v gréckom kraji Makedónia. Po nerovnom súboji s franským klérom našla časť z vyhnaných spolupracovníkov Konštantína a Metoda útočisko v dnešnej Macedónskej republike.
- K definitívnu rozkolu cirkvi, známemu ako veľká, resp. východná schizma došlo v roku 1054. Blížšie pozri: DORAZIL, Otakar. Světové dejiny v kostce. Vimperk – Rudná u Prahy, 1997, s. 397.
- Súhrne známe ako Gréckokatolícka cirkev.
- Časť bádateľov to odôvodňuje tým, že ide o tú istú osobu, pričom jedno meno je mníšske a druhé svetské. Naopak, niekoľko slavistov zastáva teóriu dvoch rozdielnych osôb, vďaka čomu počet členov skupiny variuje. Blížšie pozri: ŠKOVIERA, Andrej. Skupina svätých slovanských sedmopočetníkov. In DORUĽA, Ján (ed.). Pohľady do vývinu slovanského jazyka a ľudovej kultúry. Bratislava, 2008, s. 108 – 109.
- LACKO, Michal SJ. Dodatok k dejinám kresťanstva na Slovensku. In KUMOR, Boleslav (ed.). Cirkevné dejiny – raný kresťanský stredovek. Levoča, 2001, s. 142 – 143.

Panoráma Ochridu.
Zdroj: <http://www.ohrid.com.mk/index.asp>

⁷ Kresťanský kláštor východného obradu.

⁸ Trasa byzantskej misie údajne viedla po starej ceste Via Egnatia a loďou do Benátok, odtiaľ po starej jantárovej ceste až do cieľa. VESELÝ, Daniel. Dejiny kresťanstva a reformácie na Slovensku. Liptovský Mikuláš, 2004, s. 23.

⁹ V gréckych textoch sa termín „bulharský“ všeobecne často používal vo význame „slovanský“. Na označenie Bulharov sa väčšinou používali výrazy Mýzia, resp. mýzsky. Blížšie pozri: ŠKOVIERA, Andrej. Tretí slovanský život Nauma Ochridského a dátum vyhnaní Metodových učeníkov. In Slavica Slovaca, roč. 42, č. 2/2007, s. 113.

¹⁰ STANISLAV, Ján. Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom. Bratislava, 1950, s. 67 – 68.

¹¹ LACKO, ref. 6, s. 145.

¹² Krátka ucelená hymnická skladba. U nás sa pod týmto pojmom zväčša myslí krátky spev zhrňujúco vyjadrujúci obsah sviatku či života svätého, ktorý sa spieva na liturgii pred čítaniami, na začiatku utierne a konci večierne (gr. apolytikion). Blížšie pozri: Slovníček liturgických a teologických pojmov. Dostupnosť: <http://www.grkat.nfo.sk/Texty/slovnicek.html>

¹³ ŠKOVIERA, ref. 5, s. 128.

¹⁴ VESELÝ, ref. 8, s. 24

¹⁵ Tamže, s. 26.

¹⁶ ŠKOVIERA, Andrej. Svätí slovanskí sedmopočetníci. Bratislava, 2010, s. 92

¹⁷ K uvážneniu a vyhnaní Metodových učeníkov z Veľkej Moravy došlo v období Veľkého štyridsaťdňového pôstu v roku 886, presnejšie medzi 20. februárom a koncom marca. Blížšie pozri: ŠKOVIERA, ref. 9, s. 123. Porovnaj: VESELÝ, ref. 8, s. 27.

¹⁸ ŠKOVIERA, ref. 5, s. 117 – 121.

¹⁹ Fótiós – carihradský patriarcha, teológ, filológ, diplomat a právnik je mnohými označovaný za najvzdelanejšieho človeka 9. storočia. Blížšie pozri: ŠKOVIERA, ref. 16, s. 82 – 83.

²⁰ Pre viac informácií o živote sv. Cyrila a Metoda bližšie pozri: DIAN, Daniel – JUDÁK, Viliam. Každý deň so svätými (II. diel). Trnava, 2007, s. 10 – 11. Porovnaj: ZRUBEC, Laco. Osobnosti našej minulosti (Od najstarších čias po 16. storočie). Bratislava, 1991, s. 29 – 38. Porovnaj: VESELÝ, ref. 8, s. 21 – 22. Porovnaj: LACKO, ref. 6, s. 144 – 145. Pozri tiež: HNILICA, Ján. Svätí Cyril a Metod – horliví hlásatelia Božieho slova a verní pastieri cirkvi. Bratislava, 1990, 264 s.

²¹ Moravsko-panónska legenda – Život Metoda. In MARSINA, Richard a kol. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov (Slovensko očami cudzincov). Bratislava, 1999, s. 194.

²² Mienky bádateľov pripúšťajú šesť rôznych hypotéz. Gorazd buď ostal na Veľkej Morave a stiahol sa z verejného života, zomrel skôr než stihol odísť z Veľkej Moravy, odišiel do Chorvátska, odišiel do Poľska, kde sa jeho meno spomína v rukopisnom liturgickom kalendári zo 14. storočia z Wislice. ŠKOVIERA, ref. 16, s. 104.

²³ ZRUBEC, ref. 20, s. 51. K podrobnejším informáciám o sv. Gorazdovi bližšie pozri: ONDRUŠ, ref. 1, s. 353 – 355. Pozri tiež: DIAN – JUDÁK, ref. 20, s. 35. Pozri tiež: ŠKOVIERA, Andrej. Svätý sedmopočetník Gorazd – k začiatkom kresťanstva u Slovanov. In BABJAK, Ján (ed.). J. J. Bazilovič OSBM a M. Lacko SJ – Zborník z medzinárodných konferencií. Košice, 2002, s. 93 – 102. Pozri tiež: BOSÁK, Ľubomír – KÝŠKA, Patrik. Svätý Gorazd – učený muž našej zeme. Bratislava, 2004, 348 s. Porovnaj: VESELÝ, ref. 8, s. 27. Porovnaj: LACKO, ref. 6, s. 147.

²⁴ Metodov život vraj poznal ako nikto iný. STANISLAV, ref. 10, s. 114.

²⁵ Pliska bola hlavným mestom ríše v rokoch 681 – 893, Preslav v rokoch 893 – 972.

²⁶ Kraj okolo rieky Velika, severne od Ochridského jazera.

²⁷ V súvislosti so sv. Klimentom bližšie pozri: ONDRUŠ, ref. 1, s. 356 – 359. Pozri tiež: ŠKOVIERA, ref. 16, s. 110 – 120. Porovnaj: LACKO, ref. 6, s. 147. Porovnaj: ZRUBEC, ref. 20, s. 56 – 59.

²⁸ ŠKOVIERA, Andrej. Svätý Naum Ochridský. In Konštantínove listy, roč. 2, 2009, s. 58 – 65. Porovnaj: ŠKOVIERA, ref. 16, s. 121 – 124. Porovnaj: ZRUBEC, ref. 20, s. 52 – 55.

²⁹ Traktát mnícha Chrabra o slovanskom písme predstavuje apológiu Cyrilovho diela, v ktorej zdôrazňoval právo vzdelávať sa v rodnom jazyku a vyvracal tvrdenia „trojjazyčníkov“, že posvätnou rečou je len hebrejčina, latinčina a gréčtina. Blížšie pozri: STANISLAV, Ján

Magdaléna Brincková Hlaholské a cyrilské pamiatky v zbierkach Archívu literatúry a umenia

Duchovný odkaz solúnskych vierozvestcov prežil dvanásť storočí a dal dnešným Slovákom základy kresťanstva. Literárne pamiatky z čias Veľkomoravskej ríše sa však nedochovali žiadne. Zachovalo sa len niekoľko významných pamiatok z neskoršieho obdobia. Veľa staroslovienskych rukopisov sa našlo na Athose, v Klástore sv. Kataríny na Sinajskom vrchu a významným náleziskom staroslovienskych pamiatok je tiež Jeruzalem. Je pravdepodobné, že texty sprostredkované hlaholskými a cyrilskými prepismi z 11. – 16. storočia pochádzajú práve z 9. storočia. Staroslovienske pamiatky objavené na Slovensku nie sú v porovnaní s vyššie menovanými zvlášť jedinečné. Nezachovali sa úplne a nedá sa povedať ani to, že vznikli v oblasti dnešného Slovenska. Sú však dôkazom kultúrnej kontinuity staroslovienskej kultúry na našom území aj po zániku Veľkomoravskej ríše a po nástupe vlády latinskej kultúry v tomto regióne.

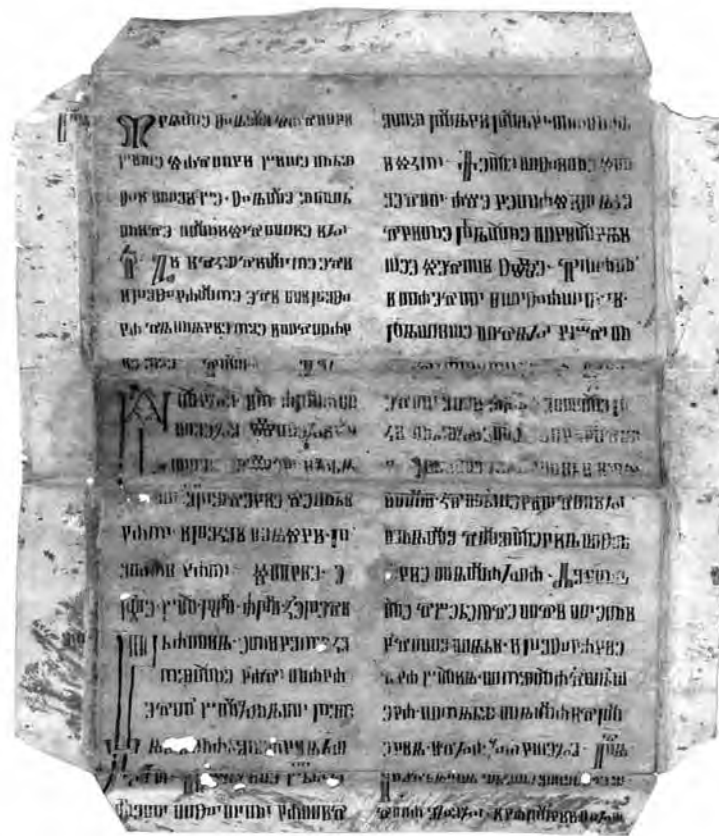
V zbierkach Archívu literatúry a umenia majú hlaholské a cyrilské rukopisné pamiatky osobitné postavenie. Popri majorite latinských textov zachovaných na pergamene, ale predovšetkým na papieri, sa vynímajú ako vzácnosti. Tomuto faktu zodpovedá aj manipulácia s nimi. Hlaholské a cyrilské pamiatky sú uložené v špeciálnych ochranných obaloch vyrobených pre každý dokument samostatne. Boli adjustované do paspárt vyrobených z alkalickej lepenky, priehľadný obal s voľným vetraním ich chráni pred dotykom. Originálne dokumenty sa na štúdium neposkytujú, bádateľom sú k dispozícii mikrofilmové a digitálne kópie. Trezor Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice ukrýva päť pamiatok staroslovienskeho obdobia, pričom dve z nich sú zapísané cyrilikou na papieri, zvyšné tri sú zaznamenané na pergamene hlaholským písmom.

Pod názvom **Hlaholské listy hlohovské** (sign. C 402) sa ukrývajú zlomky hlaholskej omšovej knihy z konca 13. alebo začiatku 14. storočia, ktoré boli súčasťou väzby talianskej knihy Františka Saleského *Trattato dell'amor di Dio* vydané v Benátkach v roku 1642. Túto tlačennú knihu tvorili dva diely v dvoch zväzkoch – preto dva zachované pergamenové fragmenty. Rohy pergamenov, ako aj okraje listov, boli odrezané podľa toho, ako ich potreboval knihár na väzbu. Text je písaný čiernym atramentom, niektoré časti textu sú v dôsledku ošúchania nečitateľné. Inicialky a nápis osobitných častí textu sú prifarbené rumelkou. Obidva obojstranne popísané pergamenové listy sú chorvát-

skej proveniencie, predpokladá sa, že sa na územie Slovenska dostali presunom františkánskych mníchov alebo výmenou knižného materiálu. Starosloviensky text je zapísaný chorvátskou hlaholikou staršieho typu na ovčom pergamene. Zlomok hlaholskej pamiatky objavil v roku 1936 v knižnici bývalého františkánskeho kláštora v Hlohovci Dr. Věslav Jozef Gajdoš (1907 – 1978), literárny historik a františkán, neskôr pracovník Matice slovenskej, ktorý sa venoval výskumu františkánskych kláštorov a archívov. V roku 1944 informoval o tejto pamiatke v článku publikovanom v časopise *Kultúra* a obsah fragmentu identifikoval ako stať z listu sv. Pavla Efezanom (list A) a text z Evanjelia sv. Lukáša (list B). V roku 1961 profesor Alojz Miškovič (1902 – 1967), literárny historik, analyzoval zlomky textovo a paleograficky a dotoval ich do 13., resp. začiatku 14. storočia. Text prečítal, transkriboval do cyriliky a stotožnil ho s misálom – omšovou knihou rímskeho obradu. List A, ktorého rozmery sú 19 x 16 cm, obsahuje omšu *De communi apostolorum* podľa rímskeho obradu. Má introit, oráciu, lekciiu, graduál a ofertórium. List B, s rozmermi 16,5 x 19 cm, obsahuje omšu *De communi Martyrum*. Obsahuje časť lekcie, graduál, evanjelium, ofertórium a riadok ďalšieho omšového textu.

Svätoantonovský hlaholský zlomok (sign. C 404) je názov pergamenového dvojfólia z 15. storočia prav-

Hlaholské listy hlohovské, sign. C 402.

Svätoantonovský hlaholský zlomok, sign. C 404.

depodobne chorvátskej proveniencie. Podľa všetkého vznikol na území južných Slovanov, zrejme v Chorvátsku, kam sa Metodovi žiaci uchýľovali po odchode z Veľkej Moravy. Obsahuje text zapísaný hranatou formou hlaholiky. Tento pergamen bol súčasťou liturgickej knihy, azda hlaholského breviára, ktorý zahŕňa modlitby liturgie hodín rímskokatolíckej cirkvi určené pre celý liturgický rok. Zlomok objavil Dr. Věslav Jozef Gajdoš vo františkánskom klástore vo Sv. Antone (dnes Báč). Niekedy v 17. storočí bol pergamen použitý na obal knižnej väzby. V dôsledku použitia na väzbe knihy je pergamen s rozmermi 21,5 x 31,7 cm značne poškodený. Hlaholský rukopisný text je písaný vo dvoch stĺpcoch čiernou a červenou farbou. Mikroskopiou bolo zistené, že ide o kozí pergamen.

Krtíšsky hlaholský zlomok (sign. J 4118) označuje pergamenový fragment, ktorý bol súčasťou hlaholského prepisu rukopisnej knihy Petra Coméstora *Historia scholastica* obsahuje zlomok jej časti výkladu podľa Evanjelia. Peter Comestor (1100? – 1180?) bol významný stredoveký francúzsky katolícky teológ a exegeta. *Historia scholastica*, jeho najznámejšie dielo, približuje biblické dejiny doplnené o výňatky z cirkevných Otcov a starovekých dejepiscov. Toto dielo vzniklo v rokoch

1169 – 1173. Niekedy na konci 14. storočia bolo preložené aj do starej češtiny, zrejme pre potreby Emauzského kláštora v Prahe. Hlaholská verzia diela bola zrejme pôvodnou verziou prekladu. Text zachovaného fragmentu je zapísaný hranatou hlaholikou. Pravdepodobne v roku 1633 bližšie neidentifikovaný prekladateľ G. K. všil dokončený preklad do pergamenu a fólio tak slúžilo na výstuž knižnej väzby českého prekladu Lutherovho *Pastorálu* od Konrada Porta. Pergamen, ešte ako súčasť väzby knihy, bol objavený na povale rodiny Kalmárovcov vo Veľkom Krtíši. Kniha patriace rodine Kalmárovcov, údajne pochádzali od farára z tejto rodiny, istého Ezechiela. Kniha v pergamenovej väzbe sa dostala do rúk Stanislava Zocha (1852 – 1911), ktorý ju odovzdal svojmu bratovi spisovateľovi a pedagógovi Dr. Ivanovi Branislavovi Zochovi (1843 – 1921). Ten, poznajúc hlaholské písmo, pergamen odpáral, opral, vyrovnal a text prepísal. Prepis textu potom poslal chorvátskemu filológovi Vatroslavovi Jagičovi (1838 – 1923), jednému zo zakladateľov vedeckej slavistiky. Profesor Jagič potvrdil pravosť pergamenu, písmo identifikoval ako hlaholiku, ktorá sa vyvinula za vlády Karola IV. v Čechách a vyslovil predpoklad, že na územie Slovenska bol rukopis prinesený českými exulantmi po bielohorskej bitke alebo s vyhnancami

Krtíšsky hlaholský zlomok, sign. J 4118.

po zatvorení hlaholských kláštorov. Spresnil, že po obsahovej stránke nejde o fragment čisto liturgickej knihy, t. j. misál ani breviár, ale vysvetľovanie evanjelia, teda akúsi postilu, knihu obsahujúcu výklad a rozbor biblického textu čítaného počas omše. Zachovaný zlomok, ktorý podľa profesora Jagića nemožno spájať so starou slovanskou liturgiou Veľkej Moravy, považoval za zaujímavý najmä preto, lebo dokumentuje hlaholiku prinesenú z Chorvátska v 14. storočí do Čiech, možno i na Slovensko, ktorá sa už koncom 14. storočia pretvárala na písanie českých textov hlaholským písmom. Pergamen s rozmermi 36,5 x 25 cm obsahuje text zapísaný vo dvoch stĺpcoch, záhlavia a iniciála sú zapísané červenou farbou, ostatný text čiernou.

Nezvyčajný osud Krtíšskeho hlaholského zlomku sa jeho objavením neskončil, čakalo ho ešte jedno znovuoobjavenie v pomerne nedávnej minulosti dvadsiateho storočia. Ešte v roku 1907 publikoval Ivan Branislav Zoch pod názvom *Krtíšsky glagolský pergamen* príspevok o tejto pamiatke v Slovenských pohľadoch. Po roku 1918 sa pergamen dostal do zbierok archívu Muzeálnej slovenskej spoločnosti v Martine, kam ho Zochov zať Jozef Dohnány zrejme odovzdal s časťou Zochovej knižnice. Pergamen v roku 1930 archivárka Dr. Mária Jeršová-Opočenská (1899 – 1978) požičala na preskúmanie profesorovi Univerzity Komenského v Bratislave Františkovi Ryšánkovi (1877 – 1969). Akademik Ryšánek vo svojej odbornej štúdii

Krtíšsky hlaholský zlomok, ktorú publikoval v roku 1932, rukopis dával na rozhranie 14. a 15. storočia a za miesto jeho vzniku označil Emauzský kláštor chorvátskych benediktínov na Slovanoch v Prahe. Tiež správne identifikoval kódex, ktorého bol súčasťou, ako dielo Petra *Coméstora Historia evangelica*. Na základe arabskej číslice zapísanej v pravom dolnom rohu zachovaného pergamenu akademik Ryšánek určil, že ide o 312. list kódexu, ktorý sa nezachoval. Zachovaným listom sa končí 26. zložka úplného kódexu (pričom každá zložka obsahovala 12 listov). Zoch sa nesprávne domnieval, že arabská číslica 26 v pravom dolnom rohu napovedá, že ide o 26. list rukopisného diela.

Čo sa dialo s pergamenom ďalej, nie je známe, do Archívu Muzeálnej slovenskej spoločnosti sa však už nevrátil a upadol do zabudnutia. Pergamen nikomu nechýbal až do roku 2007, kedy po ňom bezvýsledne pátral publicista Milan Vároš pri príprave svojho diela *Stratené slovenské poklady*. Avšak na základe údajov Milana Vároša publikovaných o stratenom pergamene, identifikoval profesor Leon Sokolovský, vedúci Katedry archívniectva a pomocných vied historických FF UK v Bratislave, dovedty bližšie neurčený pergamenový zlomok, ktorý bol desaťročia súčasťou didaktických pomôcok na katedre archívniectva, ako stratený Krtíšsky hlaholský zlomok. Je teda možné, že celé roky prečkal na Univerzite Komenského v Bratislave, kde od roku 1926 pôsobil akademik František Ryšánek ako riadny profesor československej filológie, prednášal tu literatúru, historickú gramatiku a staroslovenčinu. V roku 1945 prešiel na Filozofickú fakultu Univerzity Karlovej v Prahe. Keďže rukopisné zbierky Muzeálnej slovenskej spoločnosti, do ktorých pergamen pôvodne patril, sú súčasťou zbierok Archívu literatúry a umenia SNK, vedenie Univerzity Komenského sa rozhodlo pergamenový rukopis odovzdať Slovenskej národnej knižnici. Stalo sa tak v máji 2008. Pamiatka sa po 80-tich rokoch vrátila na svoje miesto a stala sa jedným z výnimočných prírastkov Slovenskej národnej knižnice v roku 2008.

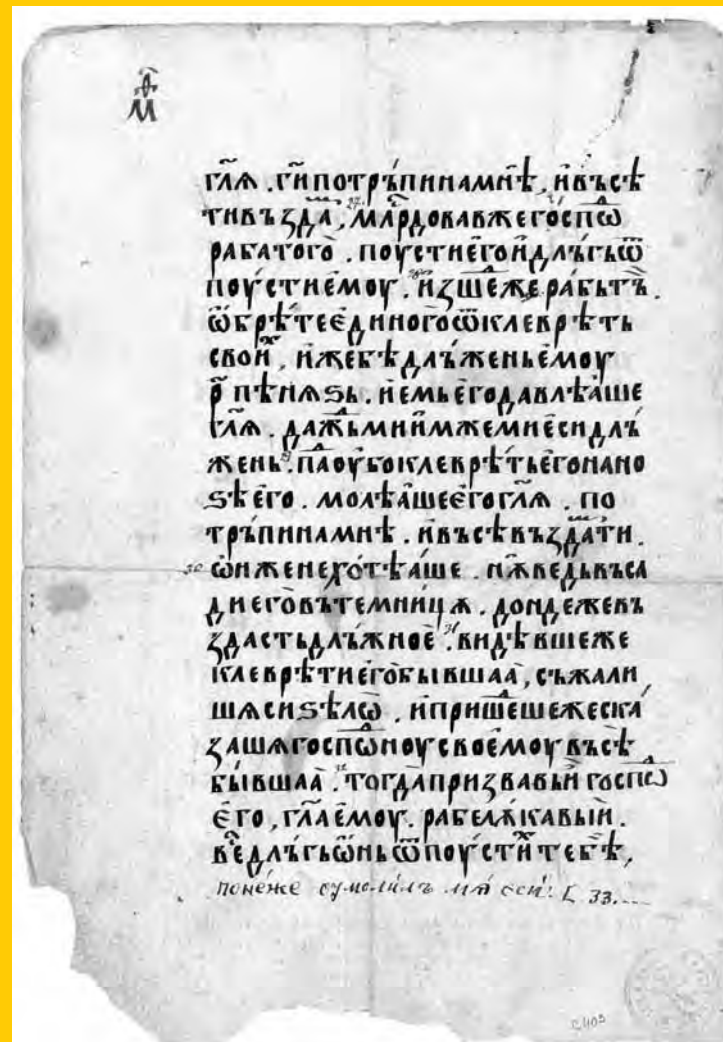
Staroslovienske pamiatky zaznačené cyrilikou, ktorá vznikla približne o polstoročie neskôr ako hlaholika, sú zapísané na papieri a pochádzajú zo 16. storočia. Miesto ich vzniku nie je známe, boli však súčasťou cirkevného života obyvateľov východného Slovenska.

Cyrilské listy (sign. C 403) je pomenovanie pre štyri obojstranne popísané papierové listy s rozmermi 30 x 20,8 cm. Ide o rusínsku pamiatku zo 16. storočia, jazykom dokumentu je bulharská cirkevná slovančina s východnými prvkami. Cyrilský text zapísaný čiernym atramentom obsahuje Evanjelium sv. Matúša, kapitoly 17 (9) – 19 (21). Cyrilské listy boli od roku 1938 súčasťou vtedajšej Knižovne Matice slovenskej.

Cyrilský rukopis (J 2708) označuje úplne zachovaný rukopisný kódex zo začiatku 16. storočia. 292 papiero-

vých listov (584 popísaných strán) s rozmermi 30 x 19,5 cm je zviazaných v drevených doskách obalených bledohnedou kožou so slepotlačou na prednej aj chrbtovej strane s čiastočne zachovanými kovovými sponami. Text v srbskom cirkevno-slovenskom jazyku zapísali tri písařské ruky hnedým atramentom, červeným sú označené tituly, iniciály a príležitostne interpunkcia. Po obsahovej stránke ide miscelaneá – súbor zlomkovitých textov. Poznámky na prídošti by mohli byť menami pisateľov: Michail z Vozude (r. 1670?), Mardarič z Oreškovice (b. d.) a ďalší pisateľ (nečitateľné meno) (r. 1667?). Rukopis bol do zbierok archívu zakúpený v roku 1987 od súkromného majiteľa z Košíc.

V prípade, že by sa na našom území zachovali rukopisy viažuce sa na príchod solúnskych bratov sv. Cyrila a sv. Metoda, nesporne by patrili k výnimočným pamiatkam dokumentujúcim počiatky našej slovesnosti. Vzhľadom na to, že sa nám takéto mimoriadne autografy nezachovali, punc jedinečnosti prináleží hlaholským a cyrilským prepisom z neskoršieho obdobia, ktoré nám sprostredkujú pôvodné

veľkomoravské texty. K ich zachovaniu prispel najmä fakt, že pergamen bol využívaný pre svoju odolnosť voči vonkajším degradačným vplyvom na väzbu rukopisných a tlačných kníh. Aj keď ide predovšetkým o fragmenty dokumentov, sú to pre nás vzácne pamiatky minulosti nielen našej vlastnej, ale v širšom kontexte aj stredoeurópskej. Staroslovienske rukopisy sú zdrojom vedomostí a prostriedkom pre poznanie minulosti. Prešli dlhú cestu v priestore a čase a ich vek a duchovný odkaz sú dostatočným dôvodom na to, aby sa dostali do povedomia širšej verejnosti.

Literatúra:

- ZOCH, Ivan Branislav: *Krtíšsky glagolský pergamen*. In Slovenské pohľady, roč. XXVII, r. 1907, s. 19 – 26.
- GAJDOŠ, Věslav Jozef: *Staroslovienske pamiatky vo františkánskych knižniciach*. In Kultúra, roč. XVI, 1944, č. 6 – 7, s. 420 – 432.
- RYŠÁNEK, František: *Krtíšsky hlaholský zlomok*. In Bratislava, časopis Učené spoločnosti Šafaříkovej, roč. VI, 1932, č. 4 – 5, s. 584 – 597.
- MIŠKOVIČ, Alojz: *Náleziská staroslovienskych pamiatok*. In Duchovný pastier, roč. XXXVI, 1962, č. 5, s. 87 – 89.
- MIŠKOVIČ, Alojz: *Hlaholské listy hlohovské*. In Duchovný pastier, roč. XXXVI, 1961, č. 1961, s. 103 – 113.
- CLEMINSON, R. M.: *Cyrilské rukopisy na Slovensku*. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 1996, s. 61 – 68.

Autor:

Magdaléna Brincková, Mgr., (1976). Na Trnavskej univerzite v Trnave ukončila štúdium klasických jazykov. V Slovenskej národnej knižnici pracuje od roku 2001. Najskôr ako odborná pracovníčka Oddelenia literárnych rukopisov, od januára 2008 ako riaditeľka Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice. Jej pracovná činnosť je zameraná na koncepčné riešenie zbierkotvornej činnosti, akvizíciu, spracovanie a sprístupňovanie literárno-archívnych dokumentov.

Resumé:

Zbierky Archívu literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice ukrývajú päť pamiatok staroslovienskeho obdobia. Dve sú zapísané cyrilikou na papieri, tri sú zaznamenané na pergamene hlaholským písmom. Popri majorite latinských textov zachovaných na pergamene, ale predovšetkým na papieri, sa vynímajú ako vzácnosti. *Hlaholské listy hlohovské* predstavujú zlomok omšovej knihy z konca 13. alebo začiatku 14. storočia, *Svätoantonovský hlaholský zlomok* je názov pergamenového dvojfolia z 15. storočia a *Krtíšsky hlaholský zlomok* označuje fragment z konca 14. storočia. Staroslovienske pamiatky zaznačené cyrilikou pochádzajú zo 16. storočia, v prípade *Cyrilských listov* ide o rusínsku pamiatku a *Cyrilský rukopis* je názov pre úplne zachovaný rukopisný kódex.

Cyrilské listy, sign. C 403.

Cyrl Měsíc Obraz křesťanské filozofie v dílech kroměřížské arcibiskupské zámecké knihovny

Kroměřížská historická knihovna Arcibiskupského zámku v Kroměříži patří k významným evropským historickým knižním fondům. Přestože olomoucký biskup Karel II. Lichtenstein-Castelkorn (1664 – 1695) založil na zámku knihovnu dne 14. května 1694, již dne 9. dubna 1691 věnoval své vlastní knihy o počtu 4500 svazků Biskupství olomouckému – za základ této knihovny. Biskup, jenž studoval na několika významných evropských univerzitách, znal a vlastnil významná díla své doby, rovněž z oblasti křesťanské filozofie, jak nám to dokazuje katalog biskupových knih, sepsaný v roce 1691 P. Augustinem Kneutgenem. Křesťanské knihy byly rozděleny takto:

*Sacrorum Bibliorum Conciliorum Patrum Scripturarum er Conciinatorum
Theologorum Speculativorum
Theologorum Moralium
Canonistarum
Historici Ecclesiastici
Historici Profani.
Ascetae
Rituales et Precatorii.*

Vita sv. Cyril a Metod. Fond: Historická knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž – archiv autora C. M.

Část křesťanských knih je i v posledním *Indexu Supernumeravionum*. Vzhledem k tomu, že v osmnáctém století knih do knihovny mnoho nepřibýlo, byly velmi využívány značně knihy z doby založení. Jednalo se o knihy církevních otců, popř. Bible s jejich komentáři, spisy sv. Alberta Velikého, Tomáše Akvinského, sv. Bonaventury, Francisca Suareze či Johna Dunse Scota – v různých vydáních, či knihy dalších významných osob křesťanské filozofie. Knihy byly většinou psány latinsky, k území Čech a Moravy mají vztah např. spisy Bohuslava Balbina (1621 – 1688) či Tomáše Pešiny z Čechorodu,¹ ale najdeme i výjimky psané staročeštinou: např. dílo jezuita P. Alberta Chanovského (1581 – 1643) s názvem: *Vitae sanctorum*.² Bez zajímavosti nejsou ani knihy, které vycházely na konci 17. století a začátkem 18. století k osobám sv. Cyrila a Metoděje:

Od F. Christiana Hirsmentzela: *VITA SS. CYRILLI ET METHUDII, ...Vetero – Pragae 1667*

Od Wenceslawa Stirzenwagera: *DISCURSUS PRAEDICABILES, In Honorem Sanctorum MORAVIAE APOSTOLORUM CYRILLI ET METHUDII, AC S. BERNARDI, ... Olomucii 1675*

a také od Jana Jiřího Středovského: *SACRA MORAVIAE HISTORIA. SIVE VITA SS. CYRILLI & METHVDII. Solisbaci 1710.*

Speciální kategorií jsou *Libri prohibiti*, tedy zakázané knihy, velmi často spisy potestantských autorů. Některé díla se do knihovny dostaly jako knihy zabavené, některé byly kupovány, jako je to např. s dílem Jana Amose Komenského (1592 – 1670), které byly, stejně jako některé knihy se vztahem k Moravě, koupeny olomouckým biskupem Wolfgangem Hannibalem hrabětem Schrattenbachem (1660 – 1738) z pozůstalosti kněze Jana Jiřího Ignáce Středovského (1679 – 1713). V oddělení *Libri prohibiti* bychom našli rovněž knihy Václava Kleycha (1678 – 1737), především tzv. *špalíčky*, v našem případě evangelické kancionály.

Z první poloviny 18. století existuje výpůjční kniha, týká se knih, které se půjčovaly biskupovým svolením mimo budovu kroměřížského zámku.³ Z knih křesťanského zaměření se půjčovaly především knihy církevního práva, církevní agendy a katechismy, spisy svatých Otců, Bible, spisy jezuita Athanasia Kirchera (1601 – 1680) a knihy kázání významných katolických kazatelů. Je jen škoda, že pak na ni navazují až výpůjční knihy z konce 19. století. Do požáru v roce 1752 měla knihovna téměř 9000 svazků, což bylo přibližně o 1000 svazků více, než v roce 1699. Celé 18. století je v naší oblasti také obdobím připomínky života sv. Jana Nepomuckého (1340/50 – 1393)⁴, i když vyšly ojedinělé spisy řádů třeba ke sv. Anežce české či sv. Vojtěchu.

Přestože knih postupně přibývalo, např. olomoucký arcibiskup Rudolf Jan (1788 – 1831) věnoval do kroměřížské knihovny 6000 svých vlastních knih, k zásadním změnám v oblasti knih křesťanské filozofie nedocházelo. Výraznou změnou bylo období tzv. „národního obrození“, které bylo ve znamení zájmu

Inclite martyr! princeps recolende corona
Vencellae lux deus & patrie
Caelos qui palma christi sub amore petisti

Fac tecum primus scandere nos ad eos
Et populū & patriā saluare tempora perdas
Ille animehuc iuris felicitiora tulit

Sv. Václav. Fond: Historická knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž – archiv autora C. M.

o národní světe, na Moravě to byli především sv. Cyril a Metoděj a sv. Jan Sarkander (1576 – 1620). V případě sv. Cyrila a Metoděje souvisely vydané publikace s nejrůznějšími výročími souvisejícími s těmito světci. V roce 1863 to bylo 1000 let od příchodu věrozvěstů a v knihovním fondu jsou tyto např. tyto díla: Jan Evangelista Bílý: *Dějiny apoštolů slovanských Cyrilla i Methoda*. Praha 1863 – kniha vyšla také slovensky a německy.

Tomáš Hájek: *Stručný náskres života sv. Cyrilla a Methoda, aposstolu slovanských*. Olomouc 1863.

Bedřich Chmelíček: *Domáci pobožnost Cyrilometodějská*. Olomouc 1863.

Jan Švéda: *Pobožnost ke cti swatých aposstolů slovanských Cyrilla a Metoděje*. Praha 1863.

Wodička, František: *Tisíciletá památka swatých aposstolů slovanských Cyrilla a Methoda*. Olomouc 1863.

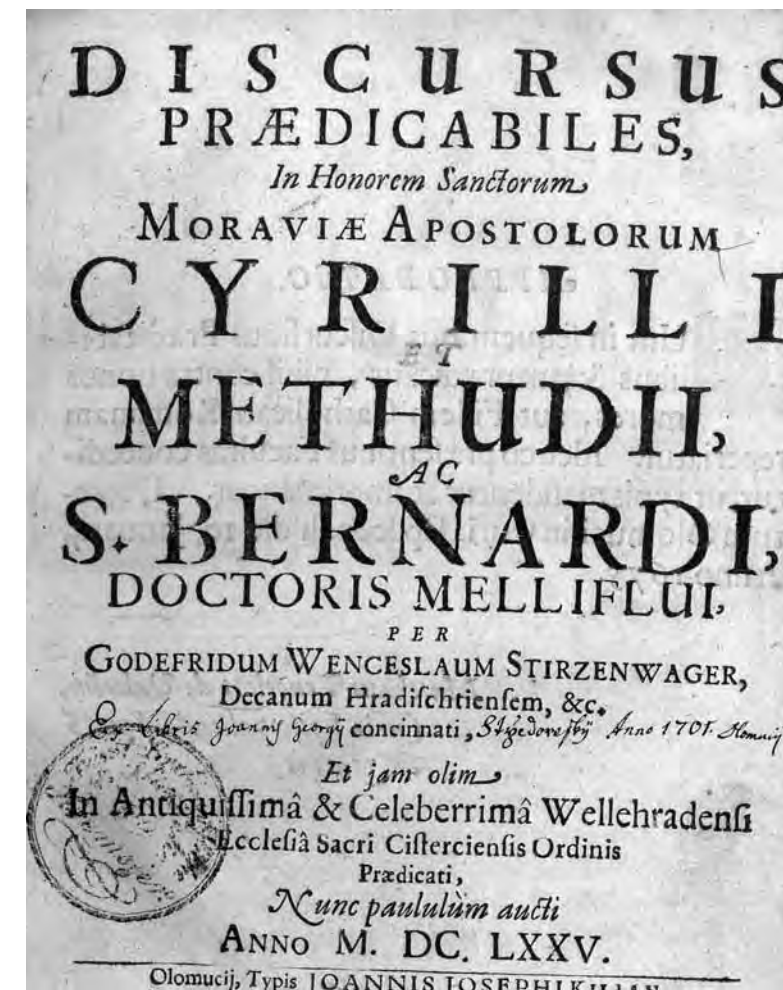
Z roku 1869, kdy bylo 1000 let od úmrtí sv. Cyrila (Konstantina), mnoho knih v knihovně není, z vyšších děl vlastně např. dílo: Simona Perzicha: *Moralische*

Fabeln des heil. Apostel Mährens Cyrill und Metod. Leobschütz 1869. Pokud z roku 1869 mnoho knih ke sv. Cyrilu a Metoději není, rok 1885 s výročí tisíce let od smrti sv. Metoděje je zastoupen velmi mnoho. Jedná se o knihy v češtině a slovanských jazycích: chorvatštině, polštině, ruštině, slovinštině, ukrajinštině; ovšem také o knihy v němčině a francouzštině.⁵ Vyšlo také fotografické album s názvem: *Velehrad 885 – 1885* s fotografiemi na volných listech, které bylo možné dát zarámovat. Velké zásluhy na pořízení publikací k sv. Cyrilu a Metoději pro kroměřížskou knihovnu měl i arcibiskupský archivář František Snopek (1853 – 1921), který ve své funkci v letech 1898 – 1921 sám psal do různých časopisů články k těmto světcům.

Sv. Janu Sarkanderovi se v devatenáctém století nedostalo tolik pozornosti jako sv. Cyrilu a Metoději. Knihy k tomuto světci se objevily v době před a po jeho blahorečení papežem Piem IX. – to bylo dne 15. září 1859. V roce 1860 vyšla k této události v Olomouci kniha Gustava Belrupt-Tissaka s názvem *Život a utrpení blahoslaveného mučenníka Jana Sarkandera, kněze církevního z Kočova ve Slezsku faráře Holešovského, od nekatolíků umučeného*.

Začátkem 19. století měla knihovna přibližně 15 000 svazků, v roce 1849 to bylo 20 400 svazků, v roce 1892 to bylo již 29 613 svazků. Ve 20. století byl velký nárůst knih křesťanské filozofie, ať již koupí knih,

Discursus. Fond: Historická knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž – archiv autora C. M.

SACRA MORAVIÆ HISTORIA.

SIVE

VITA SS. CYRILLI & METHVDII.

GENERE CIVIVM ROMANORVM: PRÆRO-
gativa Patriciorum Constantinopolitanorum: Eruditione Perspi-
cacissimorum Philosophorum: Gradu Ecclesiastico Wehradensium
ArchiEpiscoporum: Meritis Moraviæ, Bohemiæ, Superioris Silesiæ, Ga-
zariæ, Serviciæ, Croatia, Mengrelliæ, Circassiæ, Bulgariæ, Triballiæ, Bosniæ,
Russiæ, Dalmatiæ, Pannoniæ, Daciæ, Carinthiæ, Carniolæ, &
universæ penè Slavoniæ Zelantissimorum
Apostolorum.

EX DIVERSIS HISTORICORVM TVM IMPRESSORVM,
tum Scriptorum Codicibus, ex continuata Majorum tra-
ditione, & publicis fide dignis instrumentis, atque Romano-
rum Pontificum Bullis, acerbò sudore
collecta.

Cui ob concatenatam temporum & rerum seriem, diversa an-
tiquitatum monumenta, uti sunt: Moravorum bella, paces, foedera, cala-
mitates, veteres Superstitiones, Religionis Christianæ Principia, Episcopatum institutiones &
inceritus, atque innumera adjiciuntur alia: quæ & Moraviæ hæctenus ab Historicis neglectæ,
afferent commendationem; & non postremam multis apud vicinarum Provinciarum,
uti Baviaræ, Austriæ, Bohemiæ, Hungariæ, &c. Historicos, locis obscu-
ris, dubiis, controversis, mutabunt
claritatem.

Joanis Nunc primùm illa omnia luci publicæ exposita, *Luxyph*

JOANNE GEORGIO STREDOWSKY,
Proto-Notario Apostolico, Auraræ Militiæ Equite, Sacri
Palatii & Aulæ Lateranensis Comite, necnon Pawlowicij supra
Fluvium Bečzvam Parocho.
CVM LICENTIA SUPERIORVM.

SOLISBACI, Impensis GEORGII LEHMANNI, An. MDCCX.

Návrat sv. Methoda do Panonie.

Panonie (autor: Procha). Fond: Historická knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž – archiv autora C. M.

Na předcházející dvojstraně: Sacra Moraviae. Fond: Historická knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž – archiv autora C. M.

Sv. Cyril a Metod (autor: Knjazez 1866). Fond: Historická knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž – archiv autora C. M.

dary církevních hodnostářů z různých zemí, dary autorů či příznivců knihovny. Tyto knihy se týkaly témat nejrozličnějších osob a událostí v křesťanské filozofii. Spisy jsou také v různých cizích jazycích – celkově jsou na zámku knihy v 36 jazycích, zasahující nejrozličnější odvětví křesťanské filozofie a nejrozličnější státy. Toto období čeká ještě na podrobnější posouzení a zpracování. Po zestátnění zámku v roce 1950 byl knihovní fond co do počtu knih uzavřen a v současnosti obsahuje přibližně 90 000 titulů, z čehož je přibližně 1/3 svazků věnována křesťanství. Po roce 1989 byl knihovní fond vrácen původnímu vlastníku – Arcibiskupství olomouckému a v současnosti je ve správě Muzea umění Olomouc – Arcidiecézního muzea Kroměříž.

Literatúra:

¹ Balbín, Bohuslav: *DIVA WARTENSIS...* Pragae 1555, AMK g I 31, přír. č. 15 161.

Pešina, z Čechorodu, Tomáš: *MARS MORAVICUS...* Pragae 1677, AMK sign. F3 IV/2 3, přír. č. 19 270.

² Chanovský, Albert: *VITAE SANCTORUM, To gest: Żywotowe Skutkowwe Mučedlnictwuj Smrt a Památka Neypřednégssých Swatých a Světic Božích ze Sasech Narodůw Stawůw Řádůw Zemi a Časůw na wssecky Dni dvanácti Měsýcův přes celý Rok pěkně spořádánj a rozdělen.* Praha 1696, AMK sign. I II 11, přír. č. 16 724.

³ Kniha je evidována: AMK sign. H VIII 4a, přír. č. 12 086.

⁴ V 18. století probíhal spor o postavu Jana Nepomuckého. V předchozích dobách se jak Václav Hájek, tak i Bohuslav Balbín domnívali, že sv. Jan Nepomucký a Jan z Pomuku byly 2 osoby. Ovšem

v roce 1747 vyvrátil tento omyl augustián Eliáš Sandrich (vl. jménem P. Athanasius a S. Josepho), což potvrzuje v roce 1784 piarista Gelasius Dobner a po něm i Josef Dobrovský.

Některé spisy v knihovně:

• Balbín, Bohuslav: *Vita S. Joannis Nepomuceni, sigilli sacramentalis protomartyris.* Augustae Vindelicorum, 1730, AMK sign. L/d/2 I 50, přír. č. 1446.

• Dobner, Gelasius: *Vindiciae sigillo confessionis divi Joannis Nepomuceni.* Pragae 1784, AMK sign. x V 5, přír. č. 18813.

Historia de Vita, Martyrio et Miraculis S. Joannis Nepomuceni, Canonici Pragensia. Vetero – Pragae 1729, AMK sign. Z/a IX/2 26, přír. č.: 7376.

• Svoboda, P. *Controversia de S. Joanne Nepomuceno.* Viennae 1881, AMK sign. P/a VI/2 10, přír. č. 30 984.

• Štědrý, František: *Obrana sv. Jana Nepomuckého.* Praha 1906, AMK sign. N/a IV/2 19, přír. č. 24 607.

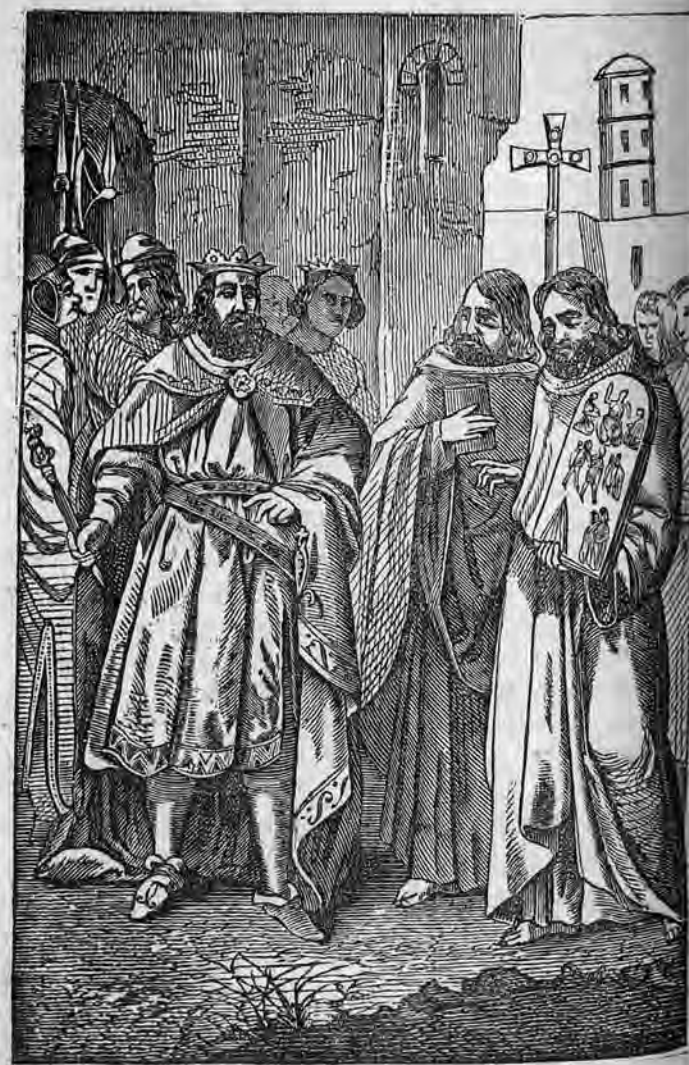
⁵ Např. Budilovič, Anton: *Metodievsjij jubilejnyj sbornik...* Varšava 1885, AMK sign. B/c II/2 9, přír. č. 6607, conv.

• D'Avril, Adolphe: *St. Cyrille et St. Méthode.* Paris 1885, AMK sign. B/b II/2 1, přír. č. 6064.

• Chociszewski, Józef: *Żywot śś. Braci Cyryla i Metodego Apostolów Slowian.* Poznań 1885. AMK sign. C/a III/2 34, přír. č. 7795.

• Jagič, I. B.: *Wopros o Kirill i Metodii ve slavjanskoj filologii.* Sankt-pěterburg 1885, AMK sign. N/c I/2 54, přír. č. 26 264.

• Kuhač, Franjo: *Na grobu svetoga Metoda.* Zagreb 1885, AMK sign. B/c II/2 2, přír. č. 6600.

Swatý Cyrill a Method.

- Labaš, Stefan: *Žitie i podvigi svjatyh Kirilla i Metodija,* prosvitělej Slavjan. Lvov 1885, AMK sign. B/b II/2 1, přír. č. 6064.
- Vychodil, Jan: *Popis velehradských památností s popisem kostela.* Brno 1885, AMK sign. B/c II/2 9, přír. č. 6607, conv.

Autor:

Cyril Měsíc, Bc., (1969). V letech 1990 – 1993 absolvoval nádstavbové studium na SOŠ informačních a knihovnických služeb v Brně, v letech 2001 – 2005 absolvoval bakalářské studium historie na Masarykově univerzitě v Brně. Pracuje jako správce knihovny a užitého umění v Muzeu umění Olomouc – Arcidiecézním muzeu Kroměříž. Zabývá se problematikou knihovních fondů olomouckých biskupů a arcibiskupů v rámci historické zámecké knihovny Arcibiskupského zámku v Kroměříži.

Resumé:

Kroměřížská arcibiskupská zámecká knihovna patří k významným evropským historickým knižním fondům. Snahou zakladatele knihovny biskupa Karla II. Lichtensteina-Castelkorna (1664 – 1695) bylo vytvořit centrální knihovnu olomouckého biskupství v Kroměříži a v ní soustředit veškeré poznání světa jeho doby i doby následující. Proto vyzval své nástupce k dalšímu doplňování knihovny. Křesťanská filozofie hrála v této knihovně významnou roli a nejstarší a rovněž nejvýznamnější knihy se týkají právě této tematiky. Text si všímá i národních světů, o kterých jsou publikace v knižním fondu – např. sv. Cyrila a Metoděje či sv. Vojtěcha a dalších.

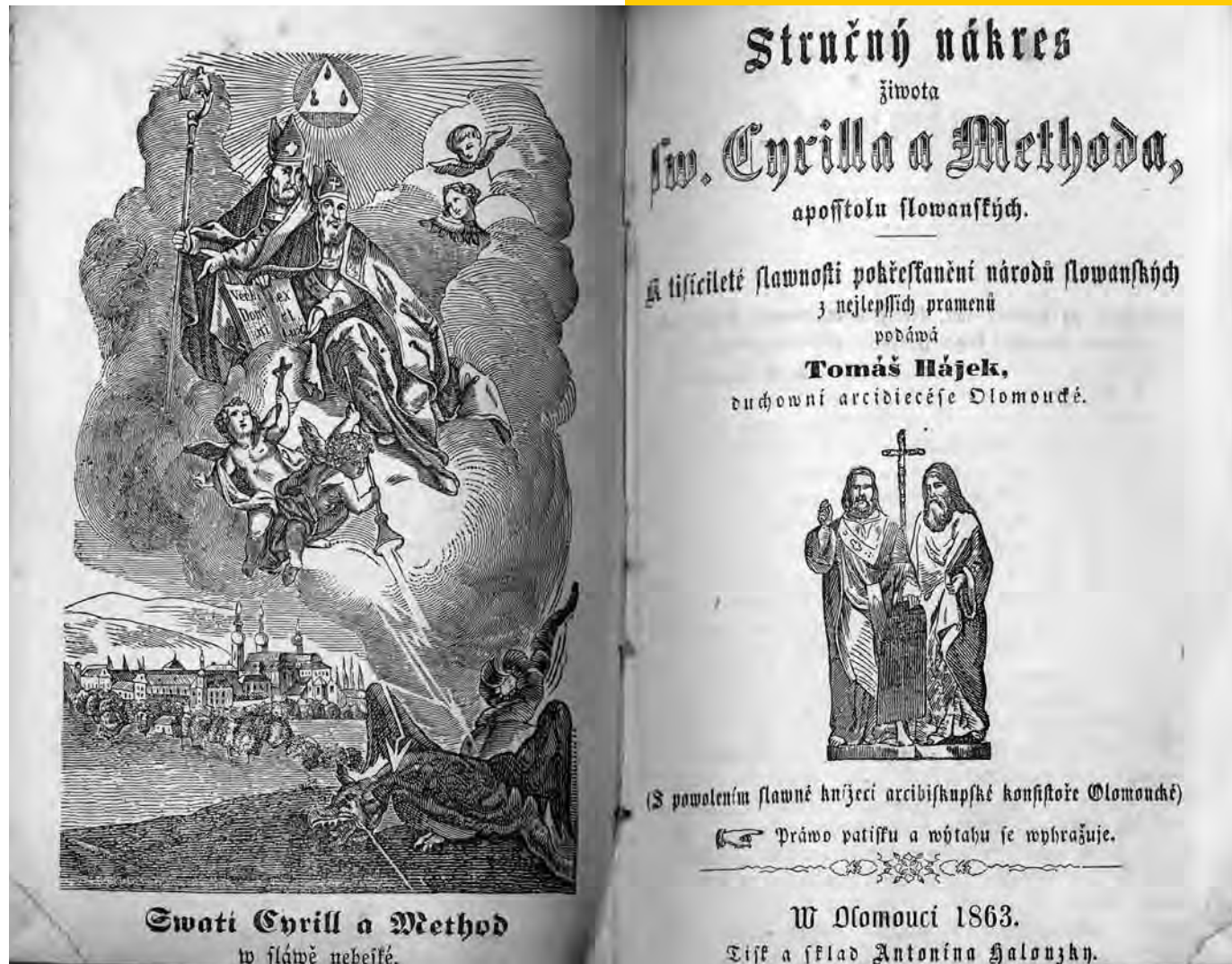

ŚŚ. Cyrill i Metody
Apostolowie Słowian.

Predchádzajúca strana – obrázok vľavo dole
 Sv. Cyril a Metod na Velehrade (autor: Sveda). Fond: Historická
 knihovna Arcibiskupského zámku Kroměříž – archív autora C. M.

Predchádzajúca strana – obrázok vpravo dole
 Sv. Cyril a Metod (autor: Chociszewski). Fond: Historická knihovna
 Arcibiskupského zámku Kroměříž – archív autora C. M.

Sv. Cyril a Metod (autor: Hájek, 1863). Fond: Historická knihovna
 Arcibiskupského zámku Kroměříž – archív autora C. M.

Jozef Vydrnák: C-M jubileum, typo-grafika, 2011-12.

•H•
 •L•A•
 •H•
 •O•L•
 •I•K•
 •A•
 •
 •••
 K
 U
 T
 Ů
 R
 A

SV. CYRIL A SV. METOD
 863 • 2013
 ČYRILLO
 METODSKÉ
 JUBILEUM
 1150
 VÝROČIE
 PRÍCHODU
 SOLŮ
 NSKÝCH
 BRATOV
 NA NAŠE
 ÚZEMIE

SV. CYRIL A SV. METOD
 "TOT JE V AŠET Z EME S LOBOD NÝ MUŽ, UČENÝ DOBRE V LAH NSKÝCH HACH PRAV NÝ."

Teória a prax hungaroslovakológie pri výskume dejín 9. – 11. storočia

Dva základné princípy národných retrospektívnych bibliografií sú alebo mali by byť jazykový a územný princíp. V maďarskej národnej bibliografii sa uplatňujú obidva, ale jazykový je dôležitejší: keď v cudzojazyčnom diele je aspoň jedna súvislá maďarská veta, dokument je už záznamom maďarskej národnej bibliografie, i keď pochádza z hociktorého kúta sveta. Popritom podľa územného princípu sú predmetmi maďarskej národnej bibliografie všetky inojazyčné dokumenty vzniknuté do r. 1920 na území Uhorska.¹ V Knihopise², česko/slovenskej národnej bibliografii je platný iba jazykový princíp, podobným spôsobom ako v maďarskej, ale práve je problematický termín *slovenský jazyk*, ved' je to *biblická čeština, slovenská čeština, česká slovenčina, kultúrna slovenčina, uhorská slovenčina*.³ V slovenskej národnej bibliografii⁴ sa uplatňuje výlučne územný princíp⁵. Všetky tlačené, aj rukopisné, ba aj umelecké a iné duchovné produkty sú územné slovaciká. V dôsledku uvedených sa maďarská a slovenská národná bibliografia prekrývajú, ved' napr. všetky záznamy slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie sú územné alebo jazykové hungariká a všetky záznamy maďarskej národnej bibliografie z územia dnešného Slovenska sú územné slovaciká.

Štvrtina I. zväzku Starých tlačí v Uhorsku, polovica II. zväzku, dve tretiny III. zväzku, tri štvrtiny IV. zväzku sú územné alebo jazykové slovaciká/bohemiká. V slovenskej národnej bibliografii do roku 1700 je 881 jazykových hungarik, štyrikrát toľko, ako jazykové slovaciká. K riešeniu tejto inak prirodzenej, ale úplne prepolitizovanej skutočnosti treba vypracovať vedeckú prax a vhodnú terminológiu, čo vychádza z daností dvoch/troch suverénnych národov a štátov a z historickej reality slovensko-maďarsko-českého trojuholníka, ale predovšetkým z toho, že slovenské a maďarské etniká v Uhorsku nikdy neboli cudzím etnikom štátu a nemajú materský národ alebo materskú krajinu mimo hraníc Uhorska. Moderný maďarský národ sa však od prelomu 18. – 19. storočia až podnes považuje za priameho pokračovateľa tisícročného štátu. Moderný slovenský národ pramení tiež jednoznačne z tohto Uhorska, ale od národného obrodzenia je v stálom, stále urputnejšom zápase za svoju existenciu práve proti maďarskému národnému hnutiu. Pre drvivú väčšinu dnešných Slovákov Regnum Hungariae/Uhorsko znamená Maďarsko s neutrálnou alebo negatívnou náplňou.⁶

Fakt, že v maďarskom jazyku niet ekvivalent slovenského pojmu „uhorský“, a nejasný obsah slovenského pojmu „územné slovacikum“ narobí veľmi rušivé nedorozumenia. Vedecký termín „hungarikum“ nie je „maďarikom“, ved' prívrženci slovenského etnika ako napr. Štefan Pilárik, Daniel Krman, Matej Bel a ďalší boli presvedčení uhorskí patrioti. Je veľmi dôležité, že v ich časoch uhorský patriotizmus bola *uhorizácia* s protihabsburským zameraním, nie *maďarizácia* v neskoršom poňatí. Je historicky dané, že slovenské etnikum žilo v štáte, ktorý bol na prelome prvého a druhého tisícročia začlenený do európskeho kresťanského zriadenia. Bola to jedna z posledných integrácií prístahovaleckých vlín z obdobia sťahovania národov. Bez starých Maďarov by predsa nebolo vzniklo Štefanovo kráľovstvo. Štátoprávnu, politicko-národnú, kresťansko-feudálnu ideológiu považovali všetky etniká Regnum Hungariae za svoju, i v latinských legendách a kronikách, i v duchovných produktoch humanizmu a renesancie.

Základnou charakteristickou črtou písomníctva nášho regiónu je nábožensko-cirkevný ráz, resp. „čisté umenie“ nadnárodného charakteru. A to, čo bolo národné – husitizmus, reformácia alebo protiturecké boje, historické piesne – malo tiež náboženské podfarbenie. Aj protihabsburské dokumenty sú národné iba v tom zmysle, že oplakávajú biedu a utrpenie Česka alebo Uhorska. A to vôbec neznamenalo národné povedomie a politiku od druhej polovice 19. stor.

Významným „uhorizátorom“ bol český exulant Jakub Jakobeus so svojím charakteristickým pojmom „Slavica gens“ a s celým barokovým slavizmom. Celá plejáda vzdelaných humanistov našla po Bielej hore svoj nový domov v Uhorsku. Keď mohli, sťahovali sa ďalej až po Albu Juliu v Sedmohradsku ako prenasledovaní evanjelici, lebo čakali náboženskú slobodu od sedmohradského kniežata. Jakobeus ďakoval Jurajovi Rákócziemu za podporu, prosil o ďalšiu pomoc Alexandra Kapyho a napísal ódu na božský Rákócziho dvor. Lamentáciou Václava Klemensa Žebráckeho z r. 1614 adaptoval na situáciu v Uhorsku. Uhorizoval s Hornádom, Bodrogom a Tisou spolu s otcom všetkých riek Dunajom, a to všetko svedčí o utrpení Hungárie:

Hungaria, ah clades quas tu, quae fata tulisti
Mecum tu quondam...
Slavorum montes, Slavorum flumina, flete!
Flete meos natos, casus magnosque dolores!
Sic volo, sic cupio, Slavorum saucia Mater!
Jesu Christu, meae miserere denique cohortis!

*Uhry, aké vy biedy, ach aké vy pohromy neraz
So mnou ste prežívali
Slovenské hory, slovenské rieky, žalostne plačte!
Plačte nad deťmi mojimi, nad sudbou, nad veľkým bôľom!
To chcem, to si, ja uštvaná Matka Slovákov želám!
Ježišu Kriste, ty zmiluj sa láskavo nad mojím húfom!*⁷

Preklad Mária Vyvíjalová

Hungaroslovakológia je pomocná vedná disciplína, skúma hungarikálne prvky slovakológie, t. j. vedy o Slovákoch. Nejde iba o priame hungariká, napr. o maďarčinu v slovenských textoch. Tieto prakticky sú „maďariká“. Podobne priame hungariká sú aj rôzne prejavy v slovenskom písomníctve o maďarskom etniku, o otázkach slovensko-maďarských vzťahoch a konfliktoch. Hungaroslovakológia má skúmať hungariká uhorského rázu v slovakológii, teda vo vede o Slovákoch. Dobrými príkladmi sú prvé jazykové pamiatky, poézia Eliáša Lániho, Jána Silvána, slovenské ľúbostné piesne Kódexu Jána Jóna Fanchaliho⁸, ďalej Szöllósiho Cantus Catholici, Bajzov René, Kalinčiakova historická próza, Sládkovičov Detvan, Hviezdoslavov Čajka, Urbanove Ráztoky a nespočetné ďalšie zjavy až po dnes. Zdá sa, že je to najbohatšia oblasť hungaroslovakológie pre maďarský duchovný život, ale nájde si v nej neznáme črty aj slovakológia sama.

Ďalším širokým teritóriom hungaroslovakológie je rozvoj slovenských historických vedných disciplín od druhej polovice 19. storočia, zvlášť výskum stredoveku, lexikóny, monografie, publikovanie základných dokumentov. Nemenej dôležité je spracovanie publikácií na šírenie poznatkov a tak isto aj učebníc. Povoláním a poslaním hungaroslovakológie ako pomocnej vednej disciplíny je koordinovanie vedeckej činnosti národných vzdelaností, ktoré zápasia najmä s neblahými zásahmi politiky skoro poldruha storočia, resp. poskytovať korektné informácie pre verejnosť. Tú istú úlohu má príbuzná pomocná disciplína slovakohungarológia, teda výskum slovacík v hungarológii. Rozsah tejto úvahy nestačí na podrobnejšiu prezentáciu nadhodenej problematiky. Ora et ars, Okno do histórie Skalky, celé vynikajúce podujatie a jeho dokumentačný materiál vysokej úrovne svedčia o dobrej vôli a ochote o spoluprácu umelcov a vedcov. Vedeckí pracovníci hungaroslovakológie sa tiež radi zúčastnia v práci pri Skalke.

Základnou charakteristickou črtou duchovných pamiatok nášho regiónu je nábožensko-cirkevný ráz, „čisté umenie“ nadnárodného charakteru. Mária Vdovičiková sa právom odvoláva na štúdiu Szilvesztera Sólýmosa. Tento benediktín, ako je známe, venoval celú monografiu svätému Svoradovi a Benediktovi⁹ v štyroch kapitolách (Protagonisti a miesto; Legenda päťkostolského biskupa Maura; Úvahy pri čítaní legendy; Kult Svorada a Benedikta). Upozorňujeme teraz na niektoré podrobnosti z mimoriadne cennej publikácie: svätý Svorad, ako mních z cudziny podľa mena môže byť poľského, prípadne dalmátskeho pôvodu. V telefónnom zozname v Budapešti je 50 priezvisk v tvare Svorad/Szórád, v Nitre do r. 1945 bola Svoradova ulica, potom Gorazdova a ul. Synagoga.

Presný filológ benediktín upozorňuje na tri misály ešte zo stredoveku, kde sú modlitby k Svoradovi a Benediktovi: Missale Olomucense, Misál z Päťkostolia a Záhrebský breviár... Požehnaná činnosť benediktínov v našom regióne. Ako prastará básnička:

Te, Stephane králi,
podnes tvůj lud chváli.
Hnev Boha ukoj,
upros nám pokoj!
Kyrie eleison!¹⁰

Pre hungaroslovakológa, ktorý sa veľmi často trápí s terminologickými nepresnosťami, je vzácny výraz: „Magyarhon“. Nie Magyarország, ale ako ekvivalent „Uhorska“. Flóris Rómer v štúdiu o jaskyniach v Uhorsku – „Magyarhonban“ – referuje o Skalke na prvom mieste. Je to veľmi vhodný výraz v maďarčine na pojem *Uhorsko*.

Hungaroslovakológia ponúka bohaté prameň, ktoré svedčia o spolupatričnosti našej minulosti v kresťanskom duchu. Slovenská hagiografia sa s dôrazom zaoberá svätým Bystríkom, o ktorom sa predpokladá, že bol nitrianskym biskupom. Sv. Bestercius zomrel dva dni po mučeníckej smrti svätého Gerharda, prvého biskupa čanádskej diecézy.¹¹ Ora et labora! Bolo by krásne spolu oslavovať Gerharda a Bystríka v Segedíne a Nitre.

•••

Poznámky:

- ¹ Régi magyarországi nyomtatványok 1473–1600. [RMNy – Staré tlače v Uhorsku/STU]. (red.: Borsa, Gedeon – Hervay, Ferenc – Holl, Béla – Käfer, István – Kelecsényi, Ákos). Budapest 1971; RMNy 1601 – 1635. (red.: Borsa, Gedeon – Hervay, Ferenc – Holl, Béla – Fazekas, József – Heltai, János – Kelecsényi, Ákos – Vásárhelyi, Judit). Budapest 1983; RMNy 1636 – 1655. (red.: Heltai, János – Holl, Béla – Pavercsik, Ilona – P. Vásárhelyi, Judit). Budapest 2000. RMNy 1655 – 1670. (red.: Heltai, János – Pavercsik, Ilona – Perger, Péter – P. Vásárhelyi, Judit). Budapest 2012.
- ² Porov. recenziu v časopise Magyar Sion. Új Folyam V(XLVII) 2011/1. 151 – 154.
- ³ O celej problematike pozri Pauliny, Eugen: Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť. Bratislava 1983, 76 – 117.
- ⁴ Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700. 1 – 2. Martin 1972, 1984.
- ⁵ Štátne hranice Slovenska
- ⁶ Porov. Käfer, István: Česko-maďarsko-slovenský trojuholník v 17 – 18. storočí. In Hungaroslavica. Památke prof. PhDr. Richarda Pražáka, DrSc. (1931 – 2010). (eds. Pospíšil, Ivo – Pató, Mária) Brno 2011, 121 – 126. Käfer, István: *Prosa o odpustenie a odpustenie*. In Impulz. roč. 2, 2006, č. 3, 79 – 91.
- ⁷ Porov. RMNy/STU nr. 1389; 1938; Käfer, István: *Lacrumae gentis Slavonicae. A szlovák művelődéstörténet kezdetei az RMNy harmadik kötetében*. In Dona nobis pacem. Magyar-szlovák kérdések. Piliscsaba 2005, 97 – 101.; Čaplovič 15; L. Franková: *Zástoj českých a moravských exulantov na kultúrnom rozvoji Slovenska v prvej polovici 17. storočia (K niektorým problémom)*. In Jakub Jakobeus. Zost. M. Otčenáš – P. Kónya. Prešov 1993, 97 – 109.
- ⁸ Porov. Käfer, István: *Balassi Bálint helye a magyar-szlovák szellemi összefüggésrendszerben*. In Dona nobis pacem. Magyar-szlovák kérdések. Piliscsaba 2005, 138 – 143. Prameň: Balassi Bálint összes versei, Szép magyar comoediája és levelezése. Text a záver Béla Stoll, Sándor Eckhardt.
- ⁹ Sólýmos, Szilveszter: Szent Zoerad – András (Szórád) és Benedek remeték élete és kultusza Magyarországon. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség. Budapest 1996, 25 – 26.
- ¹⁰ Minárik, Jozef: Renesančná a humanistická literatúra. Bratislava 1985, 77 – 78.
- ¹¹ Bugan, Bystrík: *Svätý Bystrík*. Bratislava 2007.

Autor:

István Käfer, Tituly: Dr. (slovenská filológia), PhD. (literárna veda), (1935). Absolvované štúdium: slovenský jazyk a literatúra – maďarský jazyk a literatúra (ELTE, Budapešť). Pôsobisko: Gál Ferenc Hittudományi Főiskola, Szeged (Vysoká škola teologická Ferenc Gála, Segedín) – Hungaroszlavakológiai Kutatócsoport (Výskumná skupina hungaroslovakológie). Témy: hungaroslovakológia, maďarsko-slovensko-české súvzťažnosti v 18. stor., hungarikálne prvky slovenskej ľudovej kultúry, maďarsko-slovenské terminologické otázky.

Resumé:

Dva základné princípy národných retrospektívnych bibliografií sú alebo mali by byť jazykový a územný princíp. V maďarskej národnej bibliografii sa uplatňujú obidva, ale jazykový je dôležitejší. V slovenskej národnej bibliografii sa uplatňuje výlučne územný princíp. Štvrťina I. zväzku Starých tlačí v Uhorsku, polovica II. zväzku, dve tretiny III. zväzku, tri štvrtiny IV. zväzku sú územné alebo jazykové slovaciká/bohemiká. V slovenskej národnej bibliografii do roku 1700 je 881 jazykových hungarík, štyrikrát toľko, ako jazykové slovaciká. K riešeniu tejto skutočnosti treba vypracovať vedeckú prax a vhodnú terminológiu, čo vychádza z danosti dvoch/troch suverénnych národov a štátov a z historickej reality slovensko-maďarsko-českého trojuholníka. Hungaroslovakológia je pomocná vedná disciplína, skúma hungarikálne prvky slovakológie, t. j. vedy o Slovákoch, ponúka bohaté pramene, ktoré svedčia o spolupatričnosti našej minulosti v kresťanskom duchu. Tú istú úlohu má príbuzná pomocná disciplína slovakohungarológia, teda výskum slovacík v hungarológii.

Segedín (Szeged) – Skalka – Nitra.

LEGENDA

o sv. Svoradovi a sv. Benediktovi – Život svätých pustovníkov Svorada Vyznávača a Benedikta Mučeníka, napísaný od Maurusa, Päťkostolného biskupa

V nepokojných časoch desiateho storočia, keď celú Panóniu, od Tater po Tisu, sužovali sváry, vojny a chamtivosť, objavil sa z milosti božej kráľ – sv. Štefan. Od mladosti sa učil počúvať Slovo Božie v starobylej Nitre, tak sa aj kniežatám kresťanským stal. Pod jeho zástavou spojili sa kresťania slovanskí, maďarskí, franskí i vlašskí, aby Uhorsko, ako kráľovstvo kresťanské spolu vytvorili. Kresťania zo všetkých krajín sa k tomuto kráľovi zbíhali – ľud, rytieri, kňazi i mnísi.

Medzi nimi jeden, ktorý pochádzal zo sedliackeho rodu ako ruža z trnia, menom Svorad, z vnuknutia Ducha Svätého, prišiel do tejto vlasti z krajiny poľskej. V kláštore zvanom Zobor, ktorý ležal neďaleko Nitry, prijal rúcho od opáta Filipa, ako aj meno Ondrej a rozhodol sa viesť pustovnícky život. Jeho učeníkom stal sa blahoslavený Benedikt, a ten podal svedectvo, ako tento svätec žil, akou skrúšenosťou srdca a trýznením tela seba trápil.

Keď sa tento ctihodný muž Ondrej utiahol do pustovníckej samoty, na posilnenie duchovného života vždy zachovával pôst. Od všetkého, čo možno jesť, sa po tri dni zdržoval kvôli milosti toho, ktorý pre ľudí stanúc sa človekom postil sa štyridsať dní. Keď však nadišiel čas štyridsaťdenného pôstu, podľa rehoľného poriadku, ktorého sa držal opát Zozimas, čo štyridsaťdenný pôst odbavoval so štyridsaťpäť datľami, od otca Filipa dostal Ondrej štyridsať ore-

chov a uspokojac sa s touto potravou radostne očakával deň svätého Vzkriesenia. Hoci jedlo nielen nestačilo na posilnenie tela, ale viedlo aj k oslabeniu samého ducha, vyjmúc čas modlitby pracovať nikdy neprestal, ale vezmúc sekeru chodil pracovať do samoty lesnej. Keď tam jedného dňa prílišnou robotou a prísnyim pôstom oslabený na tele i na duchu zmorený ležal, prišiel k nemu anjel a naložil ho na vozík a zaviezol ho do jeho jaskyne.

Po dennej práci doprial telu taký odpočinok, že ho skôr možno nazvať trýznením a trápením ako odpočinkom. Halaži zba-vený dubový klát totiž ohradil plotom a cez tento plot zo všetkých strán povrážal ostré trstie. Sám sediac na kláte ako na sedadle na osvieženie tela užil takú polohu, že keď jeho telo, premožené spánkom, sa naklonilo na ktorúkoľvek stranu, ostrým trstím poranené bolestivo precitlo. Okrem toho kládol si na hlavu drevenú korunu, na ktorú zo štyroch strán vešal štyri kamene, aby keď sa ospalá hlava naklonila na ktorúkoľvek stranu, udrela sa o kameň.

Jedného času dve zbojnícke tlupy stretli sa v hore. Keď došlo medzi nimi k bitke, jedného z nich veľmi poranili. Po skončení ruvačky, pretože druhovia nechceli raneného v hore zanechať, rozhodli sa, že ho zanesú do jaskyne Ondreja-Svorada, ktorého chýr bol známy široko-d'aleko. Ale zbojník počas cesty skonal. Priniesli ho do pustovne – bola už polnoc – a zložili ho v nej. Keď ho chceli pochovať, mŕtvy zrazu začal dýchať a vstávať. Keď však tí, čo tam boli, veľmi naľakaní zo strachu utekali, vzkriesený volal ich naspäť hovoriac: „Nebojte sa, bratia, a neutekajte! Svätý Svorad ma totiž vzkriesil k životu.“ Keď však oni od radosti plakali a prosili, aby s nimi odišiel, povedal, že nikdy z tej jaskyne neodíde, ale navždy tam Bohu a svätému Svoradovi slúžiť bude. I učinil teda, čo slúbil, a ostal tam až do svojej smrti.

Z rozprávania opáta Filipa známy je ďalší zázrak. V meste Nitre obesili jedného odsúdeného zločincina. Keď modliaceho sa

odsúdenca dvíhali na šibenicu, blahoslavený muž Ondrej ho svojimi rukami pridržal. Po vykonaní rozsudku sa všetci v domnienke, že zločinec je už mŕtvy, vrátili sa domov, Ondrej ho svojou rukou odviazal a nechal odísť. Ó, aké zásluhy má pred Bohom muž, ktorý sa viditeľne ukazuje ľuďom i oslobodzuje ich.

Keď sa Svoradovi-Ondrejovi blížila posledná hodinka, prikázal tým, ktorí boli prítomní, aby ho nevyzliekali zo žiadnej šaty jeho rúcha, kým nepríde opát Filip, po ktorého poslal. Otec prišiel, keď ctihodné telo ležalo už mŕtve, a vyzlečúc ho, aby ho umyl, našiel kovovú reťaz, ktorá už do tela vrastená bola. Ó, podivná a neslýchaná vec! Reťaz zvonka bola kožou obtiahnutá, ale neboli by zbadali tento spôsob mučeníctva, keby nad pupkom neboli zazreli uzol zviazaného kovu.

To, čo je tu povedané, zachovalo sa prostredníctvom učeníka Benedikta, ktorý po smrti svojho otca Ondreja zaumienil si tiež bývať na tom istom mieste. Keď podľa príkladu svojho učiteľa tri roky žil pustovníckym životom v jaskyni na Skalke pri Trenčíne, prišli zbojníci a v nádeji, že má veľa peňazí, privliekli ho na breh Váhu, zabili a hodili do vody. Kým jeho telo dlho hľadali a nenachádzali, po celý rok vídali orla sedávať na brehu rieky Váh, akoby niečo pozoroval. Ním upozornení na telo, dali sa jednému človeku ponoriť do vody, i našli ho tak zachovalého, ako by bol iba krátko predtým zomrel. Benedikt bol potom, tak isto ako jeho učiteľ, pochovaný v chráme blahoslaveného Emeráma mučeníka.

Toto sú skutky svätých Svorada-Ondreja Vyznávača a Benedikta Mučeníka, stručne spísané Päťkostolským biskupom Maurom.

Maurovu legendu v roku 2012 prerozprával Igor Zmeták.

...

12 STOROČÍ kresťanstva v strednej Európe

(okno)
kultúrno-historická príloha katalógu
5. ročníka medzinárodného
výtvorno-literárneho sympózia
ORA ET ARS – SKALKKA 2012

Zostavil: Igor Zmeták

Návrh obálky, typografické ilustrácie,
konceptcia a grafická úprava:
Jozef Vydrnák
Gramatické korektúry:
Trenčianske osvetové stredisko v Trenčíne,
Jana Muchová
Fotografie a obrazové ilustrácie:
Vdp. Viliam Zemančík, JUDr. Štefan Majtán,
archívny zostavovateľ, autorov príspevkov
a sympózia ORA ET ARS - SKALKKA
Príprava do tlače: Mgr. Marián Rosa
Tlač a knižárske spracovanie:
Tlačiarne Pardon, Trenčín
Náklad: 500 ks
Vydalo Mesto Trenčín
© Mesto Trenčín a autori
ISBN: 978 – 80 – 971078 – 1 – 9
2012
...

Nasledujúca strana:
Modlitba: *Otče náš ...* (do latinčiny, slovenčiny, hlaholiky
a staroslovenčiny prepísal Alexander Doms).

Znenie	Hlaholské pismo	Latinská kurziva 4.—6. stor.
a	†	ſ
b	Ɔ	ℓ
v	∞	∪
g	∞	35
h	∞	ℓ
e	∞	2
i	∞	ℓ
k	∞	K
l	∞	2
m	∞	M
n	∞	ℓ
o	∞	82
p	∞	ℓ
r	∞	ℓ
s	∞	ℓ
t	∞	τ
ch	b	h

Porovnanie hlaholského
písma a latinskej kurzivy
(Jensen, 1969)

MOTLIDBA: OTČE NÁŠ ...

Pater noster qui es in cælis
sanctificetur nomen tuum
adveniant regnum tuum
fiat voluntas tua
sicut in cælo, et in terra
Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie,
et dimitte nobis debita nostra,
sicut et nos dimittimus
debitoribus nostris
Et ne nos inducas
in tentationem
sed libera nos a malo
Amen

Staroslovenčinská verzia textu modlitby Otče náš, ktorá je súčasťou zborníka '12 storočí kresťanstva v strednej Európe'.

Otče náš, ktorý si na nebesiach
posväť sa meno Tvoje
príď kráľovstvo Tvoje
bud' vôľa Tvoja
ako v nebi, tak i na zemi
chlieb náš každodenný
doj nám dnes
a odpusť nám naše viny,
ako i my odpúšťame
svojím vinníkom.
A neved' nás
do pokušenia,
ale zbav nás od zlého
Amen

Otče náš iže jest na nebesich
da svjetitsje imje Tvoje
da priidet carstvije Tvoje
da budeť volja Tvoja
jako na nebese i na zemlji
chlib náš nasuštnij
dažd nam dnes
i ostavi nam dolgi našje
jakože i my ostavljaem
dolžnikom našim
i nevedi nas vo iskušeniie
no izbavi nas ot neprijazni
Amen

HLAHOLIKA LATINSKY SLOVENSKY

STAROSLOVENSKY SLOVENSKY

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

TRENČÍN

TRENČIANSKY
SAMOSPRÁVNÝ
K · R · A · J

 SLOVENSKE
ELEKTRÁRNE

 TNOS
V TRENCÍNE

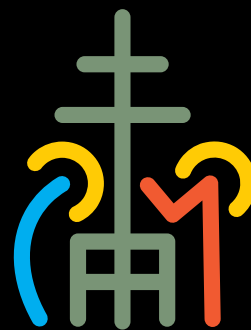
 KONŠTRUKTA
INDUSTRY

ISBN: 978 – 80 – 971078 – 1 – 9

ORA ET ARS

5.
ROČNÍK

MEDZINÁRODNÉ
VÝTVARNO - LITERÁRNE SYMPÓZIUM
ORA ET ARS - SKALKA 2012

863–2013

CYRIL
METODSKÉ
JUBILEUM

1150. VÝROČIE
PRÍCHODU
SOLÚNSKYCH
BRATOV
NA NAŠE
ÚZEMIE